

บทที่ 2

ความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟอกเงิน ผ่านนิติบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าอัญมณีและทองคำ

การฟอกเงินเป็นอาชญากรรมที่สร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก โดยมีรูปแบบและวิธีการที่ซับซ้อนเพื่อปกปิด ซ่อนเร้น เปลี่ยนสภาพหรือรูปแบบของเงินที่ได้จากการกระทำความผิด ให้กลายเป็นเงินที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งวิธีการฟอกเงินก็มีอยู่หลายวิธี โดยเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและยุคสมัย เช่น การนำเงินสดติดตัวออกนอกประเทศ การเปิดบริษัทขึ้นบังหน้า การนำเงินที่ได้จากการกระทำความผิด ไปซื้อทรัพย์สินที่มีค่าหรือมีราคาเก็บไว้ เช่น บ้าน ที่ดิน ทองคำ เครื่องประดับที่มีราคาแพง รถยนต์ เป็นต้น ทั้งนี้ ก็เพื่อนำมาเปลี่ยนเป็นเงินสดในภายหลังได้โดยง่าย ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาถึงความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟอกเงิน การกำหนดความผิดทางแพ่งและทางอาญา ความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล การฟอกเงินผ่านการทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัญมณีและทองคำ ตลอดจนแนวคิดการกำกับดูแลนิติบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าอัญมณีและทองคำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในบทที่ 3 ต่อไป

2.1 ความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟอกเงิน

2.1.1 ความเป็นมาของการฟอกเงิน

การฟอกเงินเริ่มมีในโลกมาตั้งแต่ยุคสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน แต่สันนิษฐานว่าการฟอกเงินน่าจะเริ่มต้นมีในประเทศจีนเมื่อราว 2000 ปีก่อนคริสตกาล พ่อค้าจีนซึ่งมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยในยุคนั้น จะใช้วิธีการซุกซ่อนทรัพย์สินเงินทองโดยการนำไปลงทุนทำธุรกิจในต่างแดนเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ต้องชำระภาษีให้กับทางการ ต่อมาการฟอกเงินได้เป็นเครื่องมือของผู้กระทำความผิดกฎหมายอย่างอื่นนอกเหนือจากการหลบเลี่ยงภาษีด้วย เช่น ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920 ในเมืองใหญ่

ของสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง เช่น ชิคาโกและแคลิฟอร์เนีย มีพวกพ่อค้าและนักธุรกิจซึ่งเบื้องหน้าทำธุรกิจการค้าถูกกฎหมาย แต่เบื้องหลังเป็นธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น การพนันและลักลอบค้าของหนีภาษี ซึ่งบุคคลเหล่านั้นมักจะเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นหรือในแวดวงธุรกิจ ซึ่งเรียกว่า “มาเฟีย” ในเวลานั้น บุคคลซึ่งมีชื่อเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะมาเฟียใหญ่ของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ อัล คาโปน (Al Capone) ซึ่งในที่สุดก็ถูกศาลตัดสินจำคุกในความผิดฐานเลี่ยงภาษีใน ค.ศ. 1931 และคดีโด่งดังอีกคดีซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และเชื่อว่าพัวพันกับการฟอกเงินด้วย คือ คดีวอเตอร์เกต (Watergate) ซึ่งเกิดในสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. 1973¹

มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า “ฟอกเงิน” หรือ Money Laundering ว่ามีที่มาจาก อัล คาโปน ซึ่งเป็นมาเฟียและอาชญากรที่ทางการสหรัฐอเมริกาต้องการตัวมากในช่วง ค.ศ. 1920 เพราะประกอบอาชญากรรมมากมาย ทั้งค้าประเวณี ค้าของเถื่อน และเกี่ยวข้องกับการฆาตกรรม แต่ฝ่ายรัฐไม่สามารถหาหลักฐานดำเนินการกับ อัล คาโปน ได้ จนกระทั่งสามารถจับกุมในข้อหาเลี่ยงภาษี ซึ่งหนึ่งในธุรกิจที่ อัล คาโปน ใช้อยู่ในการฟอกเงินสกปรก คือ ร้านซักรีด (Laundromat) จึงเป็นที่มาของคำว่า Money Laundering²

ในปัจจุบัน เมื่อเศรษฐกิจประเทศต่างๆ มีความเกี่ยวพันกันมากขึ้น ทั้งโดยการติดต่อค้าขาย และโดยข้อตกลงระหว่างประเทศในรูปแบบต่างๆ ทำให้การฟอกเงินสามารถกระทำได้กว้างขวางและมีอิทธิพลมากขึ้น ถึงแม้ว่าเบื้องหลังจะค้ายาเสพติด ค้าหญิงโสเภณี ค้าของหนีภาษี การพนันเถื่อน และคอร์รัปชันในวงราชการ แต่ธุรกิจเบื้องหน้าเป็นธุรกิจที่มีหน้าตาในสังคมและการเมือง ซึ่งมักจะโยนโยนเอื้อประโยชน์ร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอยู่ด้วย

ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ธุรกิจที่พวกมิถิลาซีฟเหล่านี้นิยมกระทำเพื่อปกปิดพฤติกรรมเบื้องหลัง ได้แก่ สำนักงานบัญชี สำนักงานกฎหมาย ธุรกิจธนาคาร ธุรกิจภาพยนตร์ ธุรกิจก่อสร้าง และการเป็นเจ้าของที่ของรัฐ เป็นต้น เครือข่ายของนักฟอกเงินได้ขยายแผ่ครอบคลุมไปทั่วโลก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วนักฟอกเงินระดับโลกจากประเทศที่พัฒนาแล้วจะพยายามเข้าไปประสานผลประโยชน์กับนักฟอกเงินท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาในลักษณะต่างตอบแทน โดยเบื้องหลังจะร่วมเครือข่ายธุรกิจผิดกฎหมายกัน ขณะที่เบื้องหน้าก็ทำธุรกิจถูกกฎหมายระหว่างกัน เป็นการฟอกเงินไปด้วยในตัว หรือมิฉะนั้นก็พยายามจะเข้าไปมีบทบาทควบคุมกลไกการทำงานของภาครัฐเสียเอง

¹ วัระพงษ์ บุญญาภาส. (2550). *กระบวนการยุติธรรมกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 32-33.

² สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2559). “รู้เท่าทันการฟอกเงิน”. *จดหมายข่าวสภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 43(1). หน้า 11.

เช่น ครั้งหนึ่งเคยมีข่าวลือว่า นักฟอกเงินรายใหญ่รายหนึ่งในสหรัฐอเมริกาได้วางแผนที่จะซื้อบุคคลซึ่งควบคุมกลไกธนาคารกลางของรัฐ³

2.1.2 ความหมายของการฟอกเงิน

การฟอกเงิน (Money Laundering) ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินของประเทศไทย มิได้มีการกำหนดนิยามไว้โดยเฉพาะ หากแต่กำหนดไว้ว่า ผู้ใดโอนรับ โอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน หรือกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มาแหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การ โอน การ ได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้น ว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฟอกเงิน⁴ และจากลักษณะพฤติกรรมของการฟอกเงินเหล่านี้ จึงได้มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและให้ความหมายของการฟอกเงินในเชิงวิชาการไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

สีหนาท ประยูรรัตน์ กล่าวว่า การฟอกเงิน คือ การกระทำอันเป็นการแปรสภาพหรือโอนทรัพย์สิน โดยรู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิด หรือได้มาจากการมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกปิดหรืออำพรางแหล่งที่มาของทรัพย์สินที่ผิดกฎหมาย หรือเพื่อช่วยเหลือบุคคลใดๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และยังหมายความรวมไปถึงการกระทำอันเป็นการปกปิดหรืออำพรางลักษณะอันแท้จริงของแหล่งที่มาของทรัพย์สิน โดยรู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิดหรือได้มาจากการมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด⁵

ไชยยศ หะมะรัชตะ กล่าวว่า การฟอกเงินมิได้จำกัดแต่เฉพาะการกระทำแก่เงินซึ่งได้มาจากการกระทำความผิดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการดำเนินการใดๆ แก่ทรัพย์สินต่างๆ อันได้มาจากการกระทำความผิดด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่า “ฟอกเงิน” ย่อมเป็นที่เข้าใจว่ามีใช้จำกัดเฉพาะการฟอก “เงิน” เท่านั้นแต่รวมถึงการฟอก “ทรัพย์สิน” ด้วย แต่มักเรียกรวมๆ ว่า “ฟอกเงิน” ดังนั้น จึงอาจสรุปคำจำกัดความของ “การฟอกเงิน” หมายถึง การกระทำใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำให้เงินหรือทรัพย์สินใดๆ ซึ่งมีที่มาจากกระทำความผิดใดๆ เปลี่ยนสภาพ

³ เสรี ลีลาสัย. (2545). “การฟอกเงิน: มหันตภัยเศรษฐกิจโลก”. *วารสารรามคำแหง*, 19(2). หน้า 7-16.

⁴ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2558. มาตรา 5.

⁵ สีหนาท ประยูรรัตน์. (2542). *คำอธิบายพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส. หน้า 61.

ให้เป็นเงินหรือทรัพย์สินซึ่งบุคคลทั่วไปหลงเชื่อว่าเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย⁶

อรรถนพ ลิขิตจิตตะ กล่าวว่าการฟอกเงิน หมายความว่า การกระทำใดๆ ที่ทำให้เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐาน แปรสภาพเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยเสมือนหนึ่งถูกต้องตามกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่สุจริต ให้กลายเป็นทรัพย์สินที่ดูเหมือนได้มาโดยถูกต้องกฎหมาย หรือพิสูจน์ไม่ได้ว่าทุจริต⁷

สุรพล ไตรเวทย์ กล่าวว่าการฟอกเงิน คือการเปลี่ยนสภาพเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยผิดกฎหมายให้ดูเหมือนว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะผู้กระทำความผิดไม่ต้องการให้ผู้อื่นทราบที่มาของทรัพย์สิน จึงจำเป็นต้องใช้วิธีปิดบังหรือซุกซ่อนทรัพย์สิน อันจะช่วยปิดบังการกระทำความผิดของตนได้อีกด้วย นอกจากนี้ทรัพย์สินอื่นที่ได้กลายเป็นเงินสะอาดแล้ว ผู้กระทำความผิดกฎหมายก็สามารถใช้เป็นทุนในการขยายเครือข่ายอาชญากรรมและคุ้มครองความมั่นคงให้กับอาชญากรรมของตนเองด้วย⁸

วาสนา เพิ่มลาภ กล่าวว่าการฟอกเงิน คือ การนำเงินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือทำเงินสกปรกให้เป็นเงินสะอาด⁹

สหัส สิงหวิริยะ กล่าวว่าการฟอกเงิน คือ การนำเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมาเปลี่ยนสภาพให้เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาอย่างถูกต้อง หรือเรียกได้ว่ากระบวนการทำ “เงินสกปรก” ให้เปลี่ยนสภาพเป็น “เงินสะอาด” เช่น เอาเงินที่ได้มาโดยผิดกฎหมายไปเล่นแชร์ เล่นหุ้น โอนเงินออกนอกประเทศ เปิดบัญชีโดยใช้ชื่อปลอมทำธุรกิจแล้วนำเงินที่ได้มาโดยผิดกฎหมายปนเข้าไปในธุรกิจนั้น ซื้องิจการจากผู้อื่นซึ่งเป็นกิจการที่ขาดทุน แต่เป็นกิจการที่มีรายรับเป็นเงินสด เช่น กิจการโรงแรม กิจการแลกเปลี่ยนเงินตรา ระหว่างประเทศ กิจการภัตตาคารหรือร้านค้าปลีก นอกจากนี้ การฟอกเงินอาจทำได้โดยการนำเงินสดไปลงทุนซื้ออสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ที่มีราคาสูง เช่น ที่ดิน เครื่องเพชร รถยนต์ ฯลฯ

⁶ ไซยศ เหมะรัชตะ. (2540). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน*. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล สภานิติบัญญัติแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่น 9.

⁷ อรรถนพ ลิขิตจิตตะ. (2542). *ถาม-ตอบ เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน*. กรุงเทพฯ: กองนิติการ สำนักงาน ป.ป.ส., หน้า 1.

⁸ สุรพล ไตรเวทย์. (2548). *คำอธิบายกฎหมายฟอกเงิน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 21.

⁹ วาสนา เพิ่มลาภ. (2544). “การฟอกเงิน”. *วารสารข้าราชการ* ปีที่ 6 ฉบับที่ 1. หน้า 28.

หรือจดทะเบียนก่อตั้งบริษัทซึ่งไม่ได้ดำเนินการทางธุรกิจอย่างแท้จริง แต่ใช้เป็นช่องทางในการโอนเงินที่ได้จากการค้ายาเสพติด ในรูปการกู้ยืมและการชำระหนี้เงินกู้ หรือการโอนเงินระหว่างประเทศโดยใช้ระบบ SWIFT ซึ่งสามารถโอนเงินจำนวนมหาศาลในเวลาเพียง 2-3 นาทีเท่านั้น¹⁰

วีระพงษ์ บุญโยภาส กล่าวว่า การฟอกเงิน คือ การเปลี่ยนแปลงเงินที่ได้มาโดยไม่ถูกกฎหมายหรือไม่สุจริตให้กลายเป็นเงินที่ได้มาโดยสุจริต หรือพิสูจน์ว่าไม่ได้ทุจริต กล่าวโดยทั่วไปก็คือ กระบวนการที่ทำให้เงินสกปรกกลายเป็นเงินสะอาด หรือกลายเป็นเงินที่สามารถอ้างอิงได้ว่าได้มาอย่างไร สาเหตุที่ต้องมีการฟอกเงินเพราะว่าเงินที่ได้มาจากธุรกิจผิดกฎหมายนั้นไม่สามารถอ้างอิงแหล่งที่มาหรือไม่ได้รับการยอมรับในสังคม ดังนั้น โดยความหมายของการฟอกเงินจึงไม่ได้ผูกติดกับกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยทั่วไป การฟอกเงินจึงให้ความหมายถึงการนำเงินสกปรกจากกิจกรรมที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมร้ายแรงต่างๆ มาทำให้เป็นเงินสะอาด¹¹

สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ให้ความหมายของการฟอกเงินว่าหมายถึง การกระทำความผิดใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เงินสกปรกหรือเงินที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้มาจากการกระทำความผิดให้ดูเหมือนเป็นเงินสะอาดหรือเงินที่ได้มาจากการทำมาหากินหรือธุรกิจที่สุจริต อันเป็นการปกปิดซ่อนเร้นแหล่งที่มาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเงินหรือทรัพย์สินนั้น¹²

ดังนั้น หากพิจารณาถึงนิยามการฟอกเงินตามข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การฟอกเงิน คือ กระบวนการที่เกิดจากการกระทำโดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร นำเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เช่น ค้ายาเสพติด การค้าอาวุธ ค้าประเวณี ค้ามนุษย์ ฯลฯ มาเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน จำย โอนเงินหรือทรัพย์สินอันมีมูลค่า หรือลงทุนในบรรดาธุรกิจที่ถูกกฎหมาย เพื่อลวงให้สาธารณชนเชื่อว่าเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มานั้น เป็นผลจากการกระทำหรือประกอบธุรกิจตามปกติทั่วไป และนำเงินหรือทรัพย์สินที่ผ่านการฟอก นำกลับไปประกอบอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ ต่อไป

2.1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟอกเงิน

ในปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการกระทำความผิดของอาชญากรรม มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นภายในประเทศและเกี่ยวข้องกับเงินหรือทรัพย์สินจำนวนไม่มาก พัฒนาไปสู่อาชญากรรมข้ามชาติที่มีผลประโยชน์มหาศาล มีการ

¹⁰ สหัสต์ สิงหวิริยะ. (2547). *คำอธิบายพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 3.

¹¹ วีระพงษ์ บุญโยภาส. *อั้งแล้วเชิงอรรถที่ 1*. หน้า 34.

¹² สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน. (2543). *การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน: คู่มือประชาชน*. หน้า 1.

ดำเนินการในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรม มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ มีเครือข่ายเพื่อการติดต่อประสานงานกันในหลายๆ ประเทศ เพื่อก่ออาชญากรรม โดยมุ่งหวังให้ได้เงินหรือทรัพย์สินจำนวนมากเป็นผลตอบแทน ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินเหล่านี้จะถูกนำไปผ่านกระบวนการเปลี่ยนสภาพในหลายๆ รูปแบบ เพื่ออำพรางแหล่งที่มาของเงินหรือทรัพย์สินนั้น จากเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายให้เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาชอบด้วยกฎหมาย และย้อนกลับไปเป็นทุนเพื่อประกอบอาชญากรรมขึ้นมาอีก เป็นวงจรการประกอบอาชญากรรมที่ยากต่อการจับกุม การปราบปรามการฟอกเงินจึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสกัดกั้นมิให้มีการนำเงินที่ได้จากการกระทำความผิดไปทำการฟอก โดยนักกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้นำทฤษฎีการสมคบกัน (conspiracy theory) และทฤษฎีการช่วยเหลือและสนับสนุน (aiding and abetting theory) มาประกอบแนวคิดเรื่องการฟอกเงิน อันมีสาระสำคัญดังนี้

1) ทฤษฎีการสมคบกัน (conspiracy theory) เป็นไปตามกฎหมายความผิดพื้นฐานของการสมคบกันกระทำความผิดอาญาที่ว่า สมาชิกทุกคนในการสมคบกันจะต้องมีความรับผิดชอบ เช่นเดียวกับตัวการในการกระทำที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้เข้าร่วมสมคบได้ตกลงกัน ซึ่ง Pinkerton Rule วางหลักว่า “ผู้ร่วมสมคบกันทุกคน จะต้องถือว่าร่วมกระทำความผิดสำหรับการกระทำของผู้ที่ร่วมสมคบกันอย่างกว้างขวาง การให้ความช่วยเหลือในการสมคบกันกระทำความผิด จะทำให้คณะบุคคลกลายเป็นกลุ่มผู้กระทำความผิดโดยได้ตกลงกัน และการตกลงสามารถอนุมานได้นำไปสู่การสมคบกันและการสมคบกันก่อให้เกิดความรับผิดชอบเช่นเดียวกับตัวการ”¹³

สำหรับความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงินนี้ มีแนวคิดเพิ่มเติมว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปสมคบกันกระทำความผิดมูลฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการฟอกเงิน และเพื่อพิสูจน์ความผิดต้องแสดงให้เห็นว่า บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปสมคบกันหรือตกลงจะกระทำความผิดร่วมกัน และอย่างน้อยที่สุดผู้ที่ได้สมคบกันมีการกระทำที่แสดงออกเพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการสมคบกัน นั่นคือ การฟอกเงินได้สำเร็จ

ดังนั้น การสมคบกันต้องเป็นการตกลงกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อกระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมาย ด้วยความสมัครใจ มีเจตนาที่จะกระทำความผิดตามที่ตกลงกัน โดยมีการกระทำที่แสดงออกมานำไปสู่การบรรลุข้อตกลง จึงจะเป็นสิ่งที่นำมาฟ้องคดีได้

2) ทฤษฎีการช่วยเหลือและการสนับสนุน (aiding and abetting theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายลักษณะของการที่บุคคลใดๆ ให้ความช่วยเหลือหรือให้การสนับสนุน โดยมีเจตนาช่วยให้มีการกระทำความผิดต่อไป ซึ่งทฤษฎีนี้ นิยมนำมาใช้กับการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน (Money Laundering) เนื่องจากการฟอกเงินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ถือว่าเป็นการช่วยเหลือและ

¹³ จำแลง กุลเจริญ. (2537). “กฎหมายป้องกันการฟอกเงิน”. *อุทพาท*, 1(4). กรกฎาคม - สิงหาคม. หน้า 19-20.

สนับสนุนอาชญากร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรอาชญากรรมหรือไม่ก็ตาม โดยเป็นการใช้เงินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อขยายอิทธิพลสำหรับการประกอบอาชญากรรมในครั้งต่อไป¹⁴

ดังนั้น ในทฤษฎีนี้จึงต้องมีการพิสูจน์ได้ว่า ผู้ที่กระทำการให้ความช่วยเหลือ หรือสนับสนุนจะต้องรู้ด้วยว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด และบุคคลผู้นั้นต้องมีเจตนาที่จะช่วยให้มีการกระทำความผิดต่อไปด้วย

จากทฤษฎีทั้งสองข้างต้น พิจารณาได้ว่า การฟอกเงินเป็นการสมคบกันประกอบอาชญากรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสมคบกันกระทำด้วยความฉลาดและช่วยเหลือสนับสนุนอาชญากร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรอาชญากรรมหรือไม่ก็ตาม โดยใช้เงินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อขยายอิทธิพลสำหรับการประกอบอาชญากรรมในครั้งต่อไปเป็นวัฏจักร ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวได้นำหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานมาใช้ เพื่อพิสูจน์การกระทำความผิด โดยข้อสันนิษฐานแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง (Presumption of fact) เป็นข้อสันนิษฐานที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ เป็นเรื่องที่ศาลใช้ดุลพินิจเฉพาะเรื่อง โดยอนุมานเอาจากข้อเท็จจริงที่ได้ความข้อเท็จจริงเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งฟังได้แล้วผู้พิพากษาที่สันนิษฐานข้อเท็จจริงอีกข้อหนึ่งตามหลักตรรกวิทยา คือ วิธีค้นหาเหตุและผล แล้วอนุมานเอาว่าข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาพิพาทอยู่ก็น่าจะมีอยู่จริงหรือไม่ เรื่องข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงเป็นเรื่องของการนำข้อเท็จจริงแวดล้อมกรณีหลายๆ ข้อมาประกอบกันเพื่อสันนิษฐานความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่ง จึงน่าจะเป็นเรื่องการชั่งน้ำหนักคำพยานของศาล ว่าข้อเท็จจริงแวดล้อมกรณีเหล่านั้นสามารถโน้มน้าวให้ศาลเชื่อได้หรือไม่ว่าข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นจริง¹⁵

2) ข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย (Presumption of law) คือข้อสันนิษฐานที่มีกฎหมายบัญญัติขึ้น ซึ่งมีทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ผลของการที่กฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานไว้ คือผ่อนผันให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับความประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนำสืบพยานพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของข้อสันนิษฐาน (basic fact) เท่านั้น เมื่อพิสูจน์ได้แล้วศาลจะสันนิษฐานว่าข้อเท็จจริงที่ได้รับ การสันนิษฐาน (presumed fact) เกิดขึ้นด้วย ดังนั้น การกำหนดข้อสันนิษฐานโดยกฎหมาย จึงมีผล

¹⁴ สีหนาท ประยูรรัตน์. (2559). *กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://chumnumpolice.org/chumnumcoop/phocadownloadpap/userupload/Pre_activities_document/seminar_2016-07-08/01%20Law%20on%20Money%20Laundering%20Prevention.pdf. [2561, 13 สิงหาคม].

¹⁵ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุภากรพิมพ์. หน้า 54.

เป็นการแทรกแซงดุลพินิจของศาลในการประเมินพยานแวดล้อมกรณี คู่ความฝ่ายตรงข้ามจะนำสืบ หลักฐานข้อสันนิษฐานได้หรือไม่¹⁶ ซึ่งข้อสันนิษฐานตามกฎหมายแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1) ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด (Irrebuttable presumption) มีผลให้ศาลต้องรับฟัง ข้อเท็จจริงไปตามที่กฎหมายบัญญัติโดยไม่อาจรับฟังเป็นอย่างอื่นได้ ข้อสันนิษฐานใดจะเป็น ข้อสันนิษฐานเด็ดขาดหรือไม่ ต้องพิจารณาจากถ้อยคำในบทบัญญัตินั้นๆ เอง เช่น ให้ถือว่า ต้องถือว่าเป็นต้น เมื่อเรื่องใดเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดแล้วศาลย่อมรับฟังข้อเท็จจริงไปตามนั้นทันที โดยไม่ เปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนำสืบหลักฐานข้อสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นได้¹⁷

2.2) ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด (Rebuttable presumption) มีผลเพียงเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องนำสืบหลักฐานข้อสันนิษฐานนั้น หากข้อสันนิษฐาน มีอยู่เป็นคุณแก่ฝ่ายใด ฝ่ายนั้นก็นำสืบแต่เพียงว่าได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นแล้ว ตนก็จะได้รับ ประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน โดยเป็นหน้าที่ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องนำสืบหลักฐาน ข้อสันนิษฐานนั่นเอง ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดนี้บทบัญญัติแห่งกฎหมายมักใช้คำว่า ให้สันนิษฐานว่า หรือท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นต้น¹⁸

2.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการกำหนดความผิดทางแพ่งและทางอาญาเกี่ยวกับการฟอกเงิน

2.2.1 แนวคิด ทฤษฎีในการลงโทษผู้กระทำความผิด

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกันเพื่อความปลอดภัย ของชีวิต จากการที่มนุษย์จำต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนี้เอง จึงจำเป็นต้องมีการออก กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับ เพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่มีอาชญากรรม ได้ ก็คือ ที่ใดที่มีกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ที่นั้นย่อมมีการฝ่าฝืน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสังคม ที่จะต้องดำเนินการ เพื่อให้สังคมเห็นเป็นตัวอย่างว่า ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นจะได้รับผลตอบแทน จากสังคมอย่างไร มาตรการในการตอบแทนแก่ผู้กระทำความผิดถูกเรียกว่า โทษ (Punishment) สำหรับความมุ่งหมายในการลงโทษย่อมแตกต่างกันตามยุคสมัยและลักษณะของสังคม ดังนี้

1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน (Retributive Theory)

การทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่ง และแพร่หลายกว่า วัตถุประสงค์อย่างอื่น เหตุผลในการทดแทนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่จะแก้แค้นของผู้ที่

¹⁶ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2532). “ความชอบธรรมของการกำหนดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา”. *วารสาร อัยการ*, 1(3). หน้า 18-19.

¹⁷ โอสถ โกศิน. (2536). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์. หน้า 49-52.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49-52.

ถูกประทุษร้าย ความต้องการของบุคคลในอันที่จะทำการทดแทนแก่ผู้ที่ทำความเสียหายให้แก่ตน นั้น เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ง่าย แต่การที่สังคมเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการทดแทนนี้ เนื่องจากสังคมเห็นว่าสมาชิกของสังคมต้องการให้มีการทดแทน และสังคมอาจบำบัดความต้องการดังกล่าวของสมาชิกได้โดยสังคมเข้าจัดทำเสียเอง ซึ่งจะเป็นระเบียบเรียบร้อยดีกว่าปล่อยให้สมาชิกจัดการเอง ซึ่งการลงโทษเพื่อให้เกิดความยุติธรรมนั้น โทษที่จะลงควรจะต้องให้ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิดด้วย โดยทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนมีการให้เหตุผลและวางหลักเกณฑ์อย่างสมบูรณ์ในสมัยของ Kant และ Hegel¹⁹

2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory)

มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์สองประการคือ ประการแรก เพื่อเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเช่นนี้ เมื่อคนทั่วไปได้ทราบจะได้เกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิด ประการที่สอง เพื่อให้มีผลแก่ตัวผู้กระทำความผิดเอง คือทำให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก ฉะนั้นการลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงเป็นการมองไปในอนาคต ต้องการขู่ไม่ให้คนทั่วไปกระทำความผิดและไม่ให้คนที่กระทำความผิดขึ้นแล้วกระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้นโทษที่จะลงจะต้องมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ จึงจะทำให้เกิดการข่มขู่ยับยั้ง เกรงกลัวขึ้นได้²⁰

3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูมีความมุ่งหมายเพียงป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดมาแล้วกลับกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก ไม่ได้มุ่งหมายจะให้ผลถึงบุคคลอื่นโดยตรง ด้วยวิธีการตามทฤษฎีนี้ กล่าวโดยย่อก็คือ นอกจากจะพยายามหาทางให้ผู้ที่ได้ทำความผิดมาแล้วเกิดความประสงค์ที่จะยับยั้งไม่กระทำความผิดซ้ำอีก แล้วยังจะต้องทำให้ผู้นั้นเกิดความสามารถที่จะยับยั้งเช่นนั้นด้วย ดังนั้น การลงโทษจึงใช้วิธีการลงโทษและการคุมประพฤติเพื่อให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุงตัวเข้ากับสังคมได้²¹

4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันสังคม (Social Defense Theory)

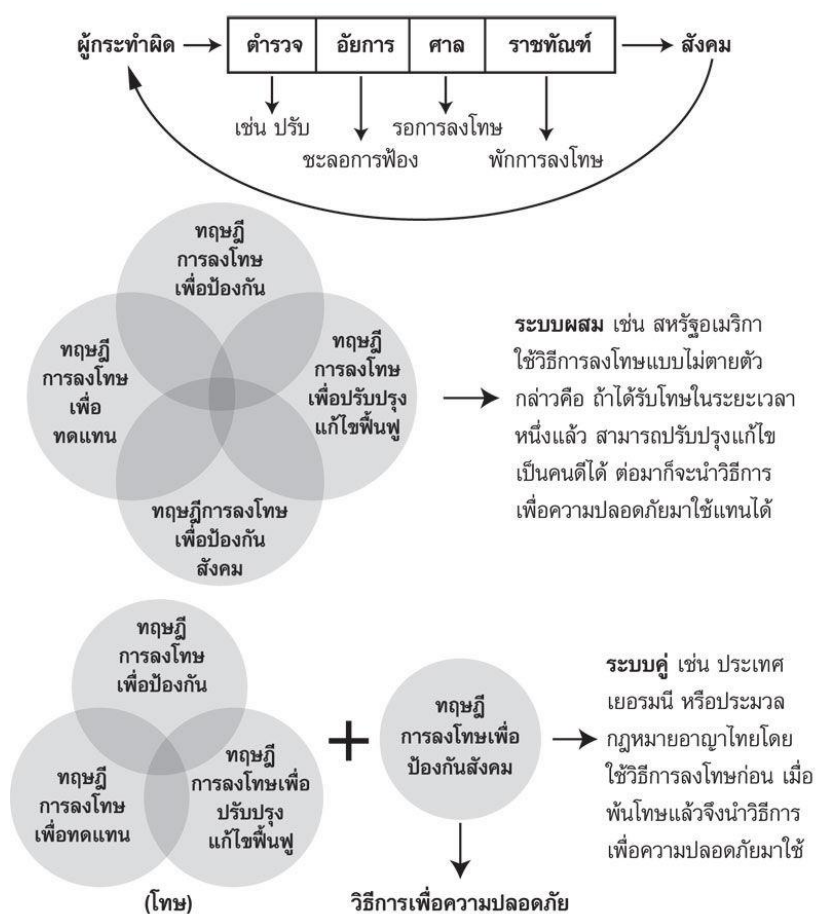
มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้สังคมมีความปลอดภัยจากอาชญากร ดังนั้น การลงโทษจึงต้องตัดขาดโดยแยกตัวผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม เช่น การใช้วิธีกักกัน หรือการห้ามเข้าเขตที่กำหนด เป็นต้น

¹⁹ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 3-5.

²⁰ ณัฐวิวัฒน์ สุทธิ โยธิน. *ทฤษฎีการลงโทษ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/41716_2.pdf [2561, 13 สิงหาคม].

²¹ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 6-7.

ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะมีอยู่อย่างหลากหลาย แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ การยุติการกระทำความผิด ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นมาอีก นอกจากนี้ สิ่งที่มีความสำคัญต่อการยุติการกระทำความผิดและการป้องกันการกระทำความผิดก็คือ การบังคับใช้กฎหมาย แม้กฎหมายจะดีและสมบูรณ์เพียงใดก็ตาม ถ้าการบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพแล้ว การควบคุมการกระทำความผิดก็จะไม่ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งการกำหนดโทษให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ควรจะนำทฤษฎีการลงโทษมาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีแนวทางการนำมาใช้ร่วมกันเป็น 2 ระบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบผสมและระบบคู่ ดังแผนภาพ

รูปภาพ ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา แบบระบบผสมและระบบคู่²²

²² อุทิศ สุภาพ. (2559). “มุมมองเกี่ยวกับ ทฤษฎีวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา ร่างพระราชบัญญัติมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ.(กฎหมายชะลอการฟ้อง)” *มติชนรายวัน*, (1). 20 มิถุนายน 2559.

2.2.2 มาตรการทางแพ่งและทางอาญาเกี่ยวกับการฟอกเงิน

ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินที่กำหนดให้การฟอกเงินเป็นความผิดอาญาและไม่มีมาตรการยึดทรัพย์สินในทางแพ่ง ทำให้ไม่สามารถปราบปรามการฟอกเงินหรือดำเนินการกับเงินหรือทรัพย์สินที่อาชญากรทำการฟอกได้เท่าที่ควร พระราชบัญญัติดังกล่าวจึงได้ตราขึ้นเพื่อกำหนดมาตรการต่างๆ ให้สามารถดำเนินการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและสกัดกั้นมิให้มีการนำเงินหรือทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดไปฟอก และนำเงินหรือทรัพย์สินที่ฟอกไปใช้กระทำความผิดอาญาต่อไป โดยมีสาระสำคัญได้แก่

1) มาตรการการยึดทรัพย์ทางแพ่ง หรือมาตรการริบทรัพย์ทางแพ่ง

มาตรการการยึดทรัพย์ทางแพ่ง (Civil Forfeiture Measure) เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือเป็นการสนับสนุน หรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอน ด้วยประการใด²³ อันเป็นมาตรการทางแพ่งที่ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน โดยเฉพาะตามความในหมวด 6 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นการนำมาตรการทางแพ่งมาใช้บังคับกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยไม่คำนึงว่าจะมีการดำเนินการกับตัวบุคคลหรือไม่ หรือเมื่อนำมาตรการทางอาญาหรือกฎหมายอื่นๆ มาบังคับใช้แล้วไม่เป็นผล เช่น การกำหนดมาตรการทางอาญาตามมาตรา 29, 32 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งมาตรการทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ ไม่สามารถที่จะริบทรัพย์ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวได้ แต่มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 สามารถดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นๆ ได้ หากก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการมากกว่า

1.1) กำหนดให้นำมาตรการยึดทรัพย์สินในทางแพ่งไปใช้ควบคู่กับการดำเนินการตามกฎหมายอื่นได้ ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นทรัพย์สินที่สามารถดำเนินการตามกฎหมายอื่นได้อยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการดำเนินการกับทรัพย์สินนั้นตามกฎหมายดังกล่าว หรือดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวแล้วแต่ไม่เป็นผล หรือดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการมากกว่า ก็ให้

²³ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 48.

ดำเนินการกับทรัพย์สินนั้นต่อไปตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน²⁴ จึงเป็นมาตรการยึดทรัพย์สินในทางแพ่งที่เสริมกับมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิด การริบทรัพย์สินในทางอาญาของผู้กระทำความผิดตามกฎหมายอื่นๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการบังคับกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายนั้นๆ โดยสามารถยึดทรัพย์สิน ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นได้ ถึงแม้จะไม่มีผู้ถูกลงโทษในการกระทำความผิดนั้นตามคำพิพากษา ในคดีอาญาก็ตาม

1.2) กำหนดให้มีมาตรการยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในทางแพ่ง กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติมีลักษณะ เป็นมาตรการดำเนินการกับทรัพย์สิน โดยนำเอาการยึดทรัพย์สินในทางแพ่งมาใช้ด้วย การยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในที่นี้ คือ เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดไว้²⁶ มูลฐานความผิด²⁵ จะเห็นได้ว่ากฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมุ่งที่จะยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ดังนั้น หากศาลเชื่อว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สิน ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน โดยที่ศาลอาจจะ ไม่พิจารณาถึงว่าผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามความผิดมูลฐานนั้นๆ หรือไม่

มาตรการการยึดทรัพย์สินทางแพ่ง หรือมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ในระดับสากลในการติดตามทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดและทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องมือ ในการกระทำความผิดคือนั้นมี 2 ประเภท คือ การริบทรัพย์สินที่ไม่ต้องมีคำพิพากษาลงโทษทางอาญา และการริบทรัพย์สินทางอาญา การริบทรัพย์สินทั้ง 2 ประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน คือ การริบทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดโดยรัฐ โดยมีหลักการและเหตุผลที่เหมือนกันอยู่ 2 ประการ ประการแรก คือ ผู้ที่กระทำความผิดกฎหมาย ไม่ควรได้รับผลประโยชน์จากการกระทำความผิด ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดควรถูกริบ และนำไปจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือปัจเจกชน ประการที่สอง คือ การกระทำความผิดนั้นควรจะถูกยับยั้งไว้ การริบทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด จะทำให้มั่นใจได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นจะไม่ถูกนำไปใช้เพื่อกระทำความผิดอีก การริบทรัพย์สินนั้น จึงถือว่าเป็นมาตรการในการป้องกันการกระทำความผิด

²⁴ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 58.

²⁵ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2558. มาตรา 3.

2) มาตรการในทางอาญา

2.1) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กำหนดให้การฟอกเงินเป็นความผิดทางอาญา เป็นการกำหนดความผิดทางอาญาเพื่อลงโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิดฐานฟอกเงิน โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการลงโทษผู้ที่กระทำกับเงิน หรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐาน โดยการใช้ โอน รับโอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เพื่อซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ว่าจะก่อนขณะหรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดฐาน หรือกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มาแหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หรือได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้น ว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด²⁶ เนื่องจากข้อกำหนดและบทลงโทษตามกฎหมายอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ไม่สามารถที่จะเอาผิดและลงโทษผู้ที่กระทำผิดในลักษณะนี้ได้ ประกอบกับเป็นลักษณะของฐานความผิดที่สอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดให้โทษและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ค.ศ. 1988 (United Nation Convention against the Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988) ที่ให้ประเทศภาคีกำหนดให้การกระทำความผิดฐานฟอกเงินเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายแต่ละประเทศ บทลงโทษตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินของประเทศไทย จึงได้กำหนดให้มีโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งถึงสิบปี หรือโทษปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ²⁷

เมื่อการฟอกเงินเป็นความผิดอาญาแล้ว ผู้กระทำการฟอกเงินก็ต้องมีความผิดตามกฎหมาย โดยทั่วไปประเทศที่มีการพัฒนากฎหมายฟอกเงิน เช่น สหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษ จะกำหนดลักษณะความผิดฐานฟอกเงินให้ครอบคลุมถึงการ โอนเงินไม่ว่าเงินนั้นจะได้มาด้วยความผิดอาญาใด หากเป็นเงินที่ได้มาจากรูปแบบของการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย โดยผู้รับเงินรู้ว่าผู้ให้เงินไม่มีแหล่งที่มาของเงินที่แน่นอน ก็เป็นการเพียงพอที่จะถือว่าผู้รับเงินกระทำการเป็นเครื่องมือในการฟอกเงิน การรับเงินไว้โดยไม่อธิบายได้ถึงแหล่งที่มาของเงินจำนวนมาก เป็นเหตุผลหนึ่งในการสื่อให้เห็นว่าผู้กระทำมิเจตนาช่วยให้เงินจากองค์กรอาชญากรรมคงอยู่ และมุ่งเบี่ยงเบนความสนใจไปจากผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง ในการกระทำความผิดกล่าวผู้ฟอกเงินย่อมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอยู่ในตัว และการกำหนดความผิดอาญาเกี่ยวกับการฟอกเงินจะทำให้

²⁶ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 5.

²⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 60.

สามารถแยกแยะกระแสการเงินที่หมุนเวียนอย่างผิดปกติ และตามวงจรการเงินไปจนถึงผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการขัดขวางฐานทางเศรษฐกิจขององค์กรอาชญากรรมและทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศมีความมั่นคงและอยู่ในรูปแบบที่ปกติ²⁸

ปัจจุบันในหลายประเทศได้มีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินที่ได้มาจากการกระทำผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด รวมถึงอาชญากรรมทางเศรษฐกิจประเภทต่างๆ ด้วย โดยออกเป็นกฎหมาย ในภาคพื้นเอเชียได้เริ่มมีการประชุมและอภิปรายปัญหาการฟอกเงินที่ประเทศสิงคโปร์ ระหว่างวันที่ 21-23 เมษายน 2536 โดยในการประชุมครั้งนั้นได้มีการอภิปรายปัญหาการฟอกเงินทั่วโลก และตั้งข้อสังเกตว่าการฟอกเงินนั้นไม่เพียงแต่จะเกิดขึ้นในกลุ่มของผู้ค้ายาเสพติดเท่านั้น แต่ก็ยังเกิดในกลุ่มของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจอีกด้วย เช่น กลุ่มบั้นหุ้น แชรส์ลูกโซ่ กักตุนสินค้า คำกำไรเกินควร เป็นต้น

ที่ประชุมดังกล่าวจึงได้วางมาตรการไว้รวม 10 ประการ ดังนี้

- 1) ประเทศต่างๆ ควรดำเนินการให้การฟอกเงินเป็นความผิดอาญา
- 2) ให้ประเทศต่างๆ ให้สัตยาบันอนุสัญญาการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดให้โทษและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ค.ศ. 1988 (United Nation Convention against the Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988) ซึ่งอนุสัญญานี้กำหนดมาตรการและแนวทางให้ประเทศต่างๆ ร่วมมือกันในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและกำหนดมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เช่น การกำหนดให้การฟอกเงินเป็นความผิดอาญา
- 3) ให้ถือว่าการประสานงานร่วมกันระหว่างธนาคารและสถาบันการเงินต่างๆ กับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเป็นความจำเป็นในการต่อต้านการฟอกเงิน
- 4) ความจำเป็นในการทราบประวัติและรายละเอียดเกี่ยวกับลูกค้าของสถาบันการเงินโดยจัดให้มีการจัดแจ้งการแสดงตนของลูกค้า รวมทั้งการเก็บรักษาบันทึกหลักฐานไว้ในสถาบันการเงิน
- 5) ขอความร่วมมือธนาคารในการรายงานบัญชีที่ต้องสงสัยการโอนเงินจำนวนมาก
- 6) กำหนดมาตรการทางการเงินแก่ธนาคารและธุรกิจการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร
- 7) ตรวจสอบควบคุมการไหลเวียนของเงินระหว่างประเทศ
- 8) จัดให้มีสื่อหรือตัวกลางที่มีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวสารระหว่างหน่วยงานภายในประเทศกับหน่วยงานระหว่างประเทศ
- 9) จัดให้มีการร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ

²⁸ วีระพงษ์ บุญโยภาส. อังแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 45.

10) ให้พิจารณาโดยถือเป็นความสำคัญในการติดตามยึด आयัด ทรัพย์สิน ที่ได้มาจากการกระทำความผิด

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่า มาตรการพื้นฐานของกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คือ การกำหนดให้การฟอกเงินเป็นความผิดอาญา ส่วนความหนักเบาของโทษนั้น แต่ละประเทศอาจกำหนดแตกต่างกันออกไป²⁹

2.2) กำหนดให้มีมาตรการลงโทษผู้สนับสนุน หรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิด หรือผู้สมคบเพื่อกระทำความผิดฐานฟอกเงิน ด้วยรูปแบบและวิธีการฟอกเงินที่ซับซ้อน เพื่อหลบเลี่ยงจากการตรวจสอบและถูกจับกุมโดยแบ่งหน้าที่กันระหว่างผู้รับประโยชน์ หรือการประสานงานกับบุคคลในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ทำให้การกระทำความผิดฐานฟอกเงินนั้น อาจเกี่ยวข้องกับคนมากกว่าหนึ่งคน จึงกำหนดบทลงโทษในความผิดฐานฟอกเงินให้ครอบคลุมไปถึงบุคคลต่างๆ ที่ให้ความสนับสนุน หรือช่วยเหลือ หรือทำการสมคบกัน เพื่อการกระทำความผิด ตลอดจนผู้กระทำความผิดด้วย

กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินกำหนดบทลงโทษ ผู้ที่สนับสนุนการกระทำความผิด หรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดไม่ว่าก่อนหรือขณะกระทำความผิด หรือจัดหา หรือให้เงิน หรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่ หรือวัตถุใดๆ หรือกระทำการใดๆ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดหลบหนี หรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ หรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน³⁰ ผู้ที่พยายามกระทำความผิดฐานฟอกเงิน³¹ และผู้สมคบเพื่อกระทำความผิดฐานฟอกเงิน³² (ได้มีการกระทำความผิดฐานฟอกเงินเพราะเหตุที่ได้มีการสมคบกัน) ให้ได้รับโทษเช่นเดียวกับตัวการที่กระทำความผิด อันถือว่าเป็นบทลงโทษที่หนักพอสมควร เพราะการสนับสนุนการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86 ได้กำหนดโทษเพียงสองในสามส่วนของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น การพยายามกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 ได้กำหนดโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น หรือในกรณีที่มีความผิดเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลนั้นตั้งแต่สองคนขึ้นไป ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 กำหนดให้ผู้ที่ได้ร่วมกระทำความผิดด้วยกันนั้นเป็นตัวการ ต้องระวางโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

²⁹ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 46-47.

³⁰ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 7.

³¹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 8.

³² พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 9.

2.3) กำหนดให้มีมาตรการลงโทษที่หนักขึ้นหากผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ผู้มีอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ หมายถึง กรรมการ อนุกรรมการ กรรมการธุรกรรม เลขานุการ รองเลขานุการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ใดกระทำความผิดฐานฟอกเงิน ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดเอง ผู้สนับสนุน ผู้ช่วยเหลือผู้สมคบ หรือพยายามกระทำความผิด ต้องระวางโทษเป็นสามเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น³³ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีอำนาจ หรือมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานต่างๆ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ในการฟอกเงิน จึงทำให้สามารถใช้ตำแหน่งของตนไปในทางที่ทำให้การฟอกเงินสำเร็จ หรือแสวงหาประโยชน์อื่นใดได้

2.4) ผู้กระทำความผิดฐานฟอกเงิน แม้จะกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ผู้นั้นต้องรับโทษในราชอาณาจักรถ้าปรากฏว่า

2.4.1) ผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดคนใดคนหนึ่งเป็นคนไทยหรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย

2.4.2) ผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าว และได้กระทำโดยประสงค์ให้ความผิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักร หรือรัฐบาลไทยเป็นผู้เสียหาย หรือ

2.4.3) ผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าว และการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐที่การกระทำเกิดขึ้นในเขตอำนาจของรัฐนั้น หากผู้นั้นได้ปรากฏตัวอยู่ในราชอาณาจักรและมีได้มีการส่งตัวผู้นั้นออกไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

ทั้งนี้ ให้นำมาตรา 10 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม³⁴

3) มาตรการอื่นๆ

3.1) กำหนดให้มีการตรวจสอบการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมีมาตรการในการตรวจสอบการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ในหลายๆ ขั้นตอน เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการเหล่านั้นมีความโปร่งใส ถูกต้อง และเป็นธรรม รวมถึงการให้สิทธิผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ผู้รับโอนขอคืนทรัพย์สิน หรือให้ผู้รับประโยชน์ยื่นขอคุ้มครองสิทธิของตนได้ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการให้คืนทรัพย์สินพร้อมทั้งชดใช้ค่าเสียหาย และค่าเสื่อมสภาพ การชดใช้ราคาทรัพย์สิน การชดใช้ดอกเบี้ยในอัตราสูงสุด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย³⁵

³³ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 11.

³⁴ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 6.

³⁵ สีหนาท ประยูรรัตน์. (2542). *คำอธิบาย พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542*. (กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส. หน้า 100-102.

3.2) กำหนดให้มีการรายงานและรวบรวมข้อมูลการทำธุรกรรม เนื่องจากผู้กระทำความผิดฐานฟอกเงินใช้ช่องโหว่ของธุรกิจที่ไม่มีการจดบันทึกหรือเอกสารหลักฐานทางการเงินทำให้การฟอกเงินเป็นไปอย่างสะดวก และการสืบสวนสอบสวนเส้นทางการเงินเป็นไปด้วยความยากลำบากจึงกำหนดให้สถาบันการเงิน สำนักงานที่ดิน และผู้ประกอบการอาชีพตามมาตรา 16 เช่น ผู้ประกอบอาชีพค้าอัญมณี เพชรพลอย ทองคำ หรือเครื่องประดับที่ประดับด้วยอัญมณี เพชรพลอย ทองคำ มีหน้าที่ต้องรายงานการทำธุรกรรมต่อสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เพื่อให้สามารถพิสูจน์ทราบถึงแหล่งที่มาของเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่นำมาใช้ประกอบธุรกรรม ทำให้การติดตามและตรวจสอบการฟอกเงินเป็นไปได้อย่างง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังทราบถึงความเคลื่อนไหวของกระแสเงินตราภายในประเทศและเงินตราที่ไหลเวียนโดยการนำเข้าหรือส่งออกนอกประเทศอีกด้วย

เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้กำหนดมาตรการทางแพ่ง และมาตรการทางอาญา รวมถึงมาตรการอื่นๆ ซึ่งเป็นมาตรการรูปแบบใหม่สำหรับประเทศไทย ดังนั้น เพื่อความเข้าใจจึงขอแสดงตารางเปรียบเทียบข้อแตกต่างของมาตรการต่างๆ ดังนี้³⁶

มาตรการทางแพ่ง	มาตรการทางอาญา	มาตรการอื่นๆ
<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งโดยตรงต่อตัว<u>ทรัพย์สิน</u> (In Rem) - เป็นการริบทรัพย์สินที่<u>ไม่ต้องมีคำพิพากษาลงโทษ</u> บุคคล - ทรัพย์สินที่ถูกริบอาจเป็นของผู้กระทำความผิดหรือของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง - ดำเนินการกับทรัพย์สิน<u>ย้อนหลังได้</u> - ใช้หลักการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานการพิสูจน์ (Reverse 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งกระทำต่อ<u>บุคคล</u> ฟ้องเจ้าของทรัพย์สินเป็นจำเลยในคดี - <u>ต้องมีคำพิพากษาว่าบุคคล</u> นั้นได้กระทำความผิด - บังคับได้เฉพาะทรัพย์สินของจำเลยเท่านั้น - <u>ไม่สามารถดำเนินการกับ</u> ทรัพย์สินย้อนหลังได้ - ใช้หลักการพิสูจน์พยานแบบอาญา “<u>ปราศจากข้อสงสัย</u>” - เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างหนึ่ง (บาง 	<ul style="list-style-type: none"> - การตรวจสอบการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม - การรายงานและรวบรวมข้อมูลการทำธุรกรรม

³⁶ พงศ์ธร ทองด้วง. (2561). เอกสารประกอบการบรรยาย โครงการฝึกอบรม "หลักสูตรมาตรฐานด้านการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและ การต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย สำหรับผู้มีหน้าที่รายงานตามมาตรา 13 และมาตรา 16" รุ่นที่ 2.

มาตรการทางแพ่ง	มาตรการทางอาญา	มาตรการอื่นๆ
Burden of Prove) - เป็นการบังคับกับตัว ทรัพย์สินที่สกรปรกโดยตรง จึง ไม่สามารถใช้การริบทรัพย์สิน สะอาดในระบบมูลค่าได้ - เป็นหลักการที่ใช้ใน <u>กฎหมาย ป.ป.ช. เรื่องร่ำรวย</u> <u>ผิดปกติและใน พ.ร.บ.ฟอก</u> <u>เงินฯ</u>	ประเทศจึงใช้หลักการริบ ทรัพย์สินแบบมูลค่าได้ โดยไม่ ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินที่ริบเป็น ทรัพย์สินสกรปรกหรือไม่) - ใช้หลักการนี้ในประมวล กฎหมายอาญา และ พ.ร.บ. มาตรการฯยาเสพติด พ.ศ. 2534	

2.3 ความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลที่เกี่ยวกับการฟอกเงิน

ความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบทางอาญา และความรับผิดชอบทางแพ่ง ซึ่งความรับผิดชอบทางอาญานั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำอันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือต่อผลประโยชน์ร่วมกันของคนในสังคม โดยที่วัตถุประสงค์ของความรับผิดชอบทางอาญามีขึ้นเพื่อลงโทษ (punish) ผู้กระทำความผิด ในขณะที่ความรับผิดชอบทางแพ่งนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อชดเชยความเสียหาย (compensate) ให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งเป็นไปเพื่อการเยียวยา มิใช่เพื่อการลงโทษ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการลงโทษ จึงเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึงการลงโทษทางอาญา³⁷

เมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมายของไทย พบว่าไม่มีการให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของ “ความผิดอาญา” ที่ชัดเจนไว้ แต่เมื่อพิจารณาจากมาตราที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา พบว่ามีมาตราที่จะเทียบเคียงได้ คือ

มาตรา 2 บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้...

³⁷ คณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ. (2548). หลักเกณฑ์การกำหนดโทษอาญา “เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมาย เรื่อง การกำหนดความผิดอาญาในกฎหมายไทย: ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข. วันที่ 15 มีนาคม 2548. หน้า 4.

มาตรา 59 บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา...

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายไทยนั้น ไม่มีการกำหนดนิยามของความผิดอาญาเอาไว้ แต่จะอาศัยการตีความจากบทบัญญัติของกฎหมายว่าอะไรก็ตามที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด และมีผู้ฝ่าฝืนความผิดนั้น ผู้นั้นต้องรับโทษ เป็นการบัญญัติในเชิงของทฤษฎีสำนักรกฎหมายบ้านเมือง (Positivism) ซึ่งทำให้ต้องคำนึงถึงความผิดที่รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจกำหนดการกระทำ (หรือไม่กระทำ) ให้เป็นความผิด หรืออาจกล่าวได้ง่ายๆ ว่าตามแนวคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมืองนั้น “อาชญากรรม” คือความผิดที่ห้ามโดยอำนาจรัฐและการลงโทษกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ก็อาจมีปัญหาที่ว่า เป็นกฎหมายอาญาที่กำหนดความผิดไว้โดยอำเภอใจของผู้ปกครอง³⁸

หากพิจารณาในแง่ของแนวความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมือง จะให้ความหมายของคำว่า “ความผิดอาญา” ว่าหมายถึงการกระทำใดก็ตามที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด และผู้ฝ่าฝืนความผิดนั้นต้องรับโทษ³⁹ ทั้งนี้เป็นการพิจารณาโดยให้ความสำคัญกับที่มาของความผิดอาญาว่าต้องมาจากรัฐเป็นผู้กำหนด

ความรับผิดชอบทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนั้น สามารถแบ่งเป็น 2 กรณี คือ

2.3.1 ความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดา

ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนั้น กำหนดให้บุคคลธรรมดาจะต้องรับผิดชอบในกรณี ดังนี้

- กระทำความผิดฐานฟอกเงิน ไม่ว่าจะโอน รับ โอน หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สิน ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน หรือกระทำความผิดประการใดๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มาแหล่งที่ตั้งการจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือได้มาครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด⁴⁰

³⁸ สกต นิสารัตน์. (2545). *กฎหมายอาญาและการลงโทษที่เหมาะสม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 11.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁴⁰ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 5.

- กระทำความผิดฐานฟอกเงินนอกราชอาณาจักร ถ้าปรากฏว่า ผู้กระทำความผิด หรือผู้ร่วมกระทำความผิดคนใดคนหนึ่งเป็นคนไทยหรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย หรือผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าว และได้กระทำโดยประสงค์ให้ความผิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักร หรือรัฐบาลไทยเป็นผู้เสียหาย หรือผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าว และการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐที่การกระทำเกิดขึ้นในเขตอำนาจของรัฐนั้น หากผู้นั้นได้ปรากฏตัวอยู่ในราชอาณาจักรและมีได้มีการส่งตัวผู้นั้นออกไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน⁴¹

- กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ สนับสนุนการกระทำความผิดหรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด หรือจัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่ หรือวัตถุใดๆ หรือกระทำการใดๆ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ หรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในการกระทำความผิด⁴²

- พยายามกระทำความผิดฐานฟอกเงิน⁴³

- สมคบ โดยการตกลงกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อกระทำความผิดฐานฟอกเงิน⁴⁴

- ผู้มีตำแหน่งเป็นเจ้าพนักงาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น ข้าราชการ พนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐ กรรมการหรือผู้บริหารหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการของสถาบันการเงิน หรือกรรมการขององค์กรต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ กระทำความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน⁴⁵

- ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กระทำความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน⁴⁶

- กรรมการ อนุกรรมการ กรรมการธุรกรรม เลขานุการ รองเลขานุการ พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าพนักงาน หรือข้าราชการผู้ใดกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา อันเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน⁴⁷

⁴¹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 6.

⁴² พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 7.

⁴³ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 8.

⁴⁴ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 9.

⁴⁵ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 10 วรรคแรก.

⁴⁶ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 10 วรรคสอง.

⁴⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 11.

2.3.2 ความรับผิดชอบของนิติบุคคล

แม้ว่านักกฎหมายส่วนใหญ่จะมีความเห็นพ้องกันว่า นิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาก็ตาม แต่ปัญหาที่ยังคงเป็นที่สับสนอยู่ก็คือ นิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาภายในขอบเขตเช่นใด กล่าวคือ นิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาเป็นการทั่วไป ตามประมวลกฎหมายอาญาหรือจะต้องรับผิดชอบเฉพาะในกรณีที่ถูกหมายไต่บัญชีไว้ให้รับผิดชอบเท่านั้น เพราะตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยมิได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลไว้โดยเฉพาะ จะมีก็แต่เฉพาะที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติต่างๆ บางฉบับเท่านั้นที่บัญญัติความรับผิดชอบของนิติบุคคลไว้⁴⁸ ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ได้กำหนดให้นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในกรณี ดังนี้

กรณีที่นิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดฐานฟอกเงิน⁴⁹

- กระทำความผิดฐานฟอกเงิน ไม่ว่าจะโอน รับโอน หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สิน ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน หรือกระทำความผิดประการใดๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มาแหล่งที่ตั้งการจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือได้มาครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

- กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ สนับสนุนการกระทำความผิดหรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด หรือจัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่ หรือวัตถุใดๆ หรือกระทำการใดๆ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ หรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในการกระทำความผิด

- พยายามกระทำความผิดฐานฟอกเงิน

- สมคบโดยการตกลงกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อกระทำความผิดฐานฟอกเงิน

กรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้มีหน้าที่รายงานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เช่น นิติบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าอัญมณี เพชรพลอย ทองคำ หรือเครื่องประดับที่ประดับด้วยอัญมณี เพชรพลอย ทองคำ เป็นต้น และดำเนินการ

⁴⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2553). *ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 61 – 67.

⁴⁹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 61.

- ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ในเรื่องดังนี้ 1) รายงานการทำธุรกรรมต่อสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน 2) จัดให้ลูกค้าแสดงตน (Know Your Customer: KYC) ทุกครั้งก่อนการทำธุรกรรมตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง 3) การตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้า (Customer Due Diligence: CDD) 4) เก็บรักษารายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงตนและตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้า 5) ต้องจัดให้พนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ตาม 1) – 4) ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย⁵⁰

- รายงานการทำธุรกรรมโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดความจริงที่ต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบ⁵¹

2.4 การฟอกเงินผ่านการทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัญมณีและทองคำ

อาชญากรหรือคนร้ายมักใช้วิธีการหลากหลายรูปแบบในการฟอกเงิน ซึ่งกิจการค้าอัญมณีและทองคำ เป็นภาคธุรกิจที่อาชญากรมักใช้เป็นช่องทางในการฟอกเงิน ดังนี้

2.4.1 อัญมณี

จากการสืบค้นกฎหมายอื่นๆ เพื่อหาความหมายของอัญมณี แต่ไม่พบว่ามีกฎหมายใดให้ความหมายของอัญมณีไว้ พบแต่เพียงความหมายของเพชรพลอย ที่ปรากฏในพระราชกฤษฎีกาควบคุมการส่งออกป็นอกราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2485 ดังนี้
มาตรา 4 ในพระราชกฤษฎีกานี้...

(2) “เพชรพลอย” หมายความว่ารวมตลอดถึง ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน โอปอล นิล เพทาย ไพฑูรย์ หยก ไช้มุก และอัญมณีอื่นๆ ไม่ว่าในรูปใดๆ

และตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน⁵² ได้ให้ความหมาย ดังนี้

อัญมณี หมายถึง รัตนชาติที่เจียรระไนแล้ว หรือแก้วมณีอื่นๆ นอกจากเพชรพลอย

รัตนชาติ หมายถึง แก้วที่มีค่า เช่น เพชร ทับทิม มรกต หรือหมายถึง หินหรือแร่ที่มีค่าเมื่อเจียรระไนแล้วจะต้องมีลักษณะสวยงาม คงทน หายาก ราคาแพง และนำมาใช้เป็นเครื่องประดับได้

⁵⁰ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2558. มาตรา 62.

⁵¹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2558. มาตรา 63.

⁵² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2554. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.royin.go.th/dictionary/> [2561, 20 พฤษภาคม].

ส่วนทางธรณีวิทยา⁵³ ได้ให้ความหมาย ดังนี้

อัญมณี รัตนชาติ หรือ เพชรพลอย เป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกัน ต่างกันเล็กน้อยตรงที่อัญมณีหมายถึงรัตนชาติที่เจียรระไนแล้ว ส่วนรัตนชาติหมายถึง หินหรือแร่ที่มีค่านำไปเจียรระไนทำเป็นเครื่องประดับได้ อัญมณีและรัตนชาติจะเป็นคำใช้เรียกอย่างเป็นทางการ ส่วนเพชรพลอยเป็นคำเรียกโดยทั่วไป

รัตนชาติ คือ แร่หรือหินบางชนิด หรืออินทรีย์วัตถุธรรมชาติที่นำมาเจียรระไน ตกแต่งหรือแกะสลัก เพื่อใช้เป็นเครื่องประดับ โดยมีคุณสมบัติ คือ ความสวยงาม ความทนทาน ความหายาก ประเพณีนิยม สมัยนิยม และการพกพา โดยปกติแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ เพชร (Diamond) และพลอย (Colored stone)

แร่ ที่จัดเป็นรัตนชาติ ที่มีความสำคัญในวงการค้าอัญมณี ได้แก่ เพชร ทับทิม ไพลิน มรกต บุษราคัม หยก โอปอล ทัวร์มาลีน การ์เน็ต โทแพซ เป็นต้น

อินทรีย์วัตถุ ที่จัดเป็นรัตนชาติ ได้แก่ เช่น ไช่มุก อำพัน ปะการัง งาช้าง เป็นต้น

หิน ที่จัดเป็นรัตนชาติ ได้แก่ เช่น ลาพิส ลาซูลี ออบซิเดียน เป็นต้น

จากความหมายข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า อัญมณี หมายถึง รัตนชาติ หรือ เพชรพลอย ก็ได้ ปัจจุบันทั้งสามคำนี้ใช้สื่อความหมายเดียวกัน แต่ต่างกันเล็กน้อยตรงที่ อัญมณีและรัตนชาติ มักจะใช้เรียกเป็นทางการ ส่วนเพชรพลอยเป็นคำเรียกทั่วไป สำหรับความแตกต่างของคำว่า อัญมณีและรัตนชาติ คือ รัตนชาติจะหมายถึงแร่หรือหินมีค่าหรือกึ่งมีค่า ซึ่งเมื่อผ่านการตกแต่ง เช่น ขัดมัน เจียรระไน หรือแกะสลักแล้ว จะมีคุณสมบัติเป็นอัญมณีเครื่องประดับหรือ เครื่องเพชรพลอย (Jewelry) ได้ อัญมณีมักจะหมายถึงรัตนชาติที่ผ่านการตกแต่งเรียบร้อยแล้ว คำว่า อัญมณี รัตนชาติ และเพชรพลอยตรงกับภาษาอังกฤษว่า Gemstones และ Gems ดังนั้นความหมายโดยรวมแล้ว อัญมณี หรือ รัตนชาติ คือ วัตถุธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสารอนินทรีย์ ได้แก่ แร่ชนิดต่างๆ หรือเป็นสารอินทรีย์บางชนิด เช่น ไช่มุก อำพัน ฯลฯ หรือเป็นหินบางชนิด เช่น ลาพิส - ลาซูลี โอนิกซ์มาร์เบิ้ล ฯลฯ วัตถุเหล่านี้สามารถนำมาตกแต่ง ขัดมัน เจียรระไน แกะสลักใช้เป็นเครื่องประดับได้ มีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้⁵⁴

⁵³ กรมทรัพยากรธรณี.(ม.ป.ป.). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.dmr.go.th/ewtadmin/ewt/dmr_web/ewt_news.php?nid=96899&filename=index. [2561, 20 พฤษภาคม].

⁵⁴ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. **อัญมณี**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=20&chap=7&page=t20-7-infodetail02.html>. [2561, 20 พฤษภาคม].

ความสวยงาม (Beauty) จัดเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุด ในการพิจารณาถึงคุณค่า และราคาของอัญมณี แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับสายตาของผู้พิจารณา และมักจะเป็นสิ่งที่ยากต่อการกำหนดเจาะจงตายตัวลงไปได้ บางคนอาจจะมองความสวยงามของอัญมณีอยู่ที่สี ในขณะที่บางคนมองความสวยงามอยู่ที่ประกาย ความโปร่งใส ความใสสะอาด ประกายาว หรือไฟ ที่เป็นผลส่วนใหญ่มาจากการเจียรไนที่ดี ได้สัดส่วน โดยทั่วไปแล้วความสวยงามของอัญมณีส่วนใหญ่ จะเป็นผลมาจากคุณสมบัติหลายๆ อย่างรวมกัน เช่น เพชร ความสวยสดงดงามของเพชร จะพิจารณาตัดสินกันที่ความบริสุทธิ์ สดใส ไร้มลทิน ความไม่มีสี ประกายาว และการกระจายแสงสี (ไฟ) ในขณะที่คุณภาพ และลักษณะของการเล่นสี จะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการตัดสินถึงความสวยงามของโอปอ อย่างไรก็ตามสิ่งที่โดยทั่วไปถือกันว่าเป็นความสวยงาม หรือเป็นที่ต้องการ ก็อาจจะมี การเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา ตามสภาพศิลปวัฒนธรรม หรือตามความนิยมจากระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่ง

ความคงทนถาวร (Durability) เป็นคุณสมบัติที่สำคัญในการพิจารณาถึงความเป็นอัญมณี แต่ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ในการพิจารณาตัดสินถึงคุณค่า และราคาของอัญมณี ความคงทนถาวรของอัญมณี จะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติทางกายภาพ 3 ประการคือ ความแข็ง ความเหนียว และความมีเสถียรภาพทางเคมี ดังนั้น ความคงทนถาวรเป็นสิ่งที่ จะแสดงให้เห็นว่า อัญมณีชนิดใดเหมาะสมเพียงใด สำหรับการสวมใส่ในชีวิตประจำวัน และเป็นคุณสมบัติที่สำคัญในมุมมองของผู้สวมใส่อัญมณี

ความหายาก (Rarity) เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ในการพิจารณาคำหนดคุณค่า และราคาของอัญมณี เพราะคุณค่า และราคาของอัญมณี โดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความหายาก หรือความมีจำกัด ดังนั้น ถ้าอัญมณีชนิดใดที่มีปริมาณจำกัดเข้าสู่ตลาดการค้า จะมีคนเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ที่สามารถเป็นเจ้าของอัญมณีนั้นๆ ได้ เมื่อคนที่ต้องการมีมาก จึงทำให้มีค่ามีราคาสูงขึ้น นอกจากนี้แล้ว ความหายากของอัญมณีใดๆ อาจจะเป็นเนื่องมาจากขนาด ความโปร่งใส คุณสมบัติลักษณะทางแสงที่พิเศษ หรือมีสีที่สวยงาม เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบกับความสวยงาม และความคงทนถาวรแล้ว ความหายากไม่ได้เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว ภายในตัวอัญมณีเอง แต่เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ความนิยม และความต้องการของมนุษย์

แร่ที่จัดเป็นอัญมณีได้มีอยู่ประมาณ 90 ชนิด แต่มีประมาณ 20 ชนิด ที่มีความสำคัญ และได้รับความนิยมโดยทั่วไป เช่น เพชร ทับทิม ไข่มุก มรกต โอปอ หยก ไพฑูรย์ ฯลฯ

หินที่จัดเป็นอัญมณีได้ เช่น ลาพิส-ลาซูลี (มณีสีคราม) ออบซิเดียน (แก้วภูเขาไฟ) ยูนาไลต์ (แกรนิตชนิดหนึ่ง) โมลดาไวต์ (อุลกมณี-ดาวตกชนิดหนึ่ง) โอนิกซ์มาร์เบิล (หินอ่อน) ฯลฯ

สารอินทรีย์ที่จัดเป็นอัญมณี เช่น ไข่มุก กัลปังหา อำพัน งา เปลือกหอย (หอยมุกไฟ โอเพอร์คูลัม หอยสังข์ หอยวงช้าง) ถ่านหิน (เจต) ฯลฯ

การแบ่งกลุ่มอัญมณี ปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

- เพชร (Diamonds) ทั้งชนิดใสไม่มีสี และชนิดที่มีสีต่างๆ

- พลอย (Colored stones) หมายถึง อัญมณี ต่างๆ เช่น ทับทิม ไพลิน มรกต ควอตซ์

หยก ฯลฯ แต่ไม่รวมถึงเพชร

ตามหลักวิทยาศาสตร์ แบ่งอัญมณีออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ก็คือ

- สารธรรมชาติ (Natural Materials) ก็คือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น เพชร ไพลิน

ไข่มุก อำพัน เป็นต้น

- สารสังเคราะห์ (Synthetic Materials) ก็คือเกิดขึ้นในห้องทดลอง มนุษย์เป็นผู้ทำขึ้น

โดยจุดประสงค์เพื่อเลียนแบบของธรรมชาติ เช่น ทับทิมสังเคราะห์ หรือมรกตสังเคราะห์

ราคาของเครื่องประดับประเภทอัญมณีนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

- น้ำหนักและเปอร์เซ็นต์ทองที่นำมาทำเครื่องประดับชิ้นนั้น

- น้ำหนักและคุณภาพของพลอยหรือเพชร ที่นำมาฝังบนเครื่องประดับนั้น

- ราคามาตรฐานของร้านนั้นๆ

- ค่าแรงในการทำเครื่องประดับชิ้นนั้นๆ ซึ่งจะถูกหรือแพงนั้นจะขึ้นอยู่กับคุณภาพ

และความประณีตของช่างที่ทำเครื่องประดับชิ้นนั้น

2.4.2 ทองคำ

จากการสืบค้นกฎหมายอื่นๆ เพื่อหาความหมายของทองคำ พบว่าพระราชกฤษฎีกาควบคุมการส่งออกป็นอกราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2485 ได้กำหนดความหมายของทองคำ ดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชกฤษฎีกานี้

(1) “ทองคำ” และ “ทองคำขาว” หมายความว่ารวมตลอดถึง

ก. แร่ทองคำ และแร่ทองคำขาว

ข. เนื้อทองคำ และเนื้อทองคำขาว ไม่ว่าจะเป็แท่ง ก้อน แผ่น หรือรูปอื่น หรือผสมกับสิ่งอื่นใด

ค. เครื่องรูปพรรณทองคำ และเครื่องรูปพรรณทองคำขาว

และตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย ดังนี้

ทอง หมายถึง ธาตุแท่งชนิดหนึ่งเนื้อแน่นมาก สีเหลืองสุกปลั่ง เป็นโลหะมีค่า, เรียกเต็มว่า ทองคำ, โบราณกำหนดคุณภาพของเนื้อ ตั้งแต่เนื้อสี่ถึงเนื้อเก้า โดยตั้งพิถีราคาตามเนื้อทอง เช่น ทองเนื้อหก คือ ทองหนัก 1 บาท ราคา 6 บาท ทองเนื้อเก้า คือ ทองหนัก 1 บาท ราคา 9 บาท.

(ประกาศ ร. 4), ทองเนื้อเก้านี้เป็นทองแท้เป็นทองบริสุทธิ์ เรียกว่า ทองธรรมชาติ ทองเนื้อแท้ ทองนพคุณ หรือบางที่เรียกว่า ทองชมพูท เช่น ดังทองชมพูทเนื้อเก้า (สังข์ทอง ตอนตีกลี)⁵⁵

ปัจจุบันทองคำเข้ามามีบทบาทในสังคมและการดำรงชีวิตของคนไทยมากกว่าในอดีต เนื่องจาก คนไทยในปัจจุบัน นิยมใช้ทองคำเป็นเครื่องประดับ หรือเก็บสะสมทองคำเป็นทรัพย์สินสมบัติ โดยเห็นได้จากการมีธุรกิจค้าทองคำในเกือบทุกอำเภอ และมีการประกาศกำหนดราคากลางในการซื้อ-ขายทองคำ เพื่อให้มีระบบที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้นในแต่ละวันมีการหมุนเวียนของเงินตราที่เกิดจากการซื้อ-ขายทองคำ ซึ่งเกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ คือ เป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ ให้แก่คนไทยที่อยู่ในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทองคำ นับตั้งแต่การสำรวจแร่ทองคำ การร่อนแร่ การทำเหมืองแร่ การแต่งแร่หรือการถลุงแร่ การแปรรูปทองคำในอุตสาหกรรมเครื่องประดับ และในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนร้านค้ารับซื้อ-ขายทองคำ⁵⁶

ราคาทองคำจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรหลายอย่าง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง ภาวะเงินฝืดเงินเฟ้อ ค่าเงินไม่มั่นคง ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจของภูมิภาคและของโลก โดยเฉพาะการที่ทองคำได้เข้ามามีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจโลก เมื่อใดที่ระบบเศรษฐกิจของโลกมีปัญหา เช่น เศรษฐกิจตกต่ำ เงินเฟ้อ หรือค่าเงินผันผวนในหลายๆ ประเทศ ราคาทองคำก็จะพุ่งสูงขึ้นในช่วงนั้น ทองคำจะเป็นหลักประกันที่มั่นคงยิ่งกว่าเงินตราหรือสินทรัพย์อื่นๆ ทำให้ประชาชนนิยมซื้อ ขาย และสะสมทองคำมากขึ้น เมื่อความต้องการทองคำมีมากขึ้น จึงทำให้ราคาสูงขึ้นด้วย ดังเห็นได้จากในปัจจุบันที่ราคาทองคำสูงขึ้นมาก ดังนั้นจึงมีการสำรวจค้นหาแหล่งแร่ทองคำ และการทำเหมืองแร่ทองคำกันมากขึ้น โดยได้มีการพัฒนาและปรับปรุงเทคโนโลยีด้านการสำรวจ การวิเคราะห์ การทำเหมืองแร่ ตลอดจน การถลุงแร่ทองคำจากสินแร่ที่มีความสมบูรณ์ต่ำ เพื่อให้ได้ทองคำปริมาณมากขึ้น และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับแร่ทองคำ เช่น สมบัติแร่ทองคำ การเกิด ธรณีวิทยาแหล่งแร่ทองคำ การทำเหมืองแร่ ตลอดจนเศรษฐศาสตร์แร่ทองคำ

ทองคำมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษ โบราณว่า จีโอดู (geolu) แปลว่า เหลืองอร่าม เปล่งปลั่ง อ่อน ยืด ดึงได้ ภาษาอังกฤษในปัจจุบันคือ โกลด์ (gold) ภาษาละตินเรียกว่า ออรัม (aurum) และ

⁵⁵ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.royin.go.th/dictionary/>. [2561, 20 พฤษภาคม].

⁵⁶ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. *ทองคำ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=36&chap=4&page=f36-4-infodetail02.html>. [2561, 20 พฤษภาคม].

ภาษาจีนเรียกทองคำว่า กิม (kim) ทองคำเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ร่ำรวย⁵⁷ เป็นโลหะมีค่าที่มีความเหนียว (Ductility) และความสามารถในการขึ้นรูป (Malleability) คือ จะยืดขยาย (Extend) เมื่อถูกตีหรือรีดในทุกทิศทางโดยไม่เกิดการปริแตกสูงสุด กล่าวคือ ทองคำบริสุทธิ์ หนัก 1 ออนซ์ สามารถดึงเป็นเส้นลวดยาวได้ถึง 35 ไมล์ และตีเป็นแผ่นได้บางเกินกว่า 1/300,000 นิ้ว นอกจากนี้ทองคำบริสุทธิ์จะไม่ทำปฏิกิริยาทางเคมี (Chemical inactive) ได้ง่าย จึงทนต่อการผุกร่อนและไม่เกิดออกซิไดส์กับอากาศซึ่งสมบัติเหล่านี้ประกอบกับลักษณะภายนอกที่เป็นประกาย ทำให้ทองคำเป็นที่ต้องการของผู้คนมาเป็นเวลาช้านาน คนนำทองคำมาตีมูลค่าสำหรับการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศและใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญ สำหรับทำเครื่องประดับ เมื่อเทคโนโลยีก้าวไปข้างหน้ามากขึ้น ทองคำจึงถูกนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันหลากหลายขึ้น อาทิเช่น วงการแพทย์ ทันตกรรม การสื่อสาร โทรคมนาคม คอมพิวเตอร์ เครื่องคิดเลข แต่เหนือสิ่งอื่นใด ทองคำกลับได้รับความนิยมอย่างสูงสุดในฐานะเครื่องประดับ ในบรรดาโลหะมีค่าทุกชนิดในโลก ทองคำเป็นโลหะมีค่าชนิดเดียวที่มีคุณสมบัติพื้นฐาน 4 ประการซึ่งช่วยให้ทองคำโดดเด่นและเป็นที่ต้องการเหนือโลหะมีค่าชนิดอื่นๆ คุณสมบัติดังกล่าวได้แก่

1) ความงดงามเป็นมันวาว ทองคำบริสุทธิ์มีสีส้มเหลืองอร่าม มันวาว มีสีและความเงางามสม่ำเสมอ งดงามตลอดเวลา หากนำทองคำไปผสมกับโลหะชนิดอื่น จะทำให้โลหะผสมนั้น มีความงดงาม มันวาว รวมทั้งเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้แก่โลหะผสมนั้น

2) ความเหนียว และความคงทน ทองคำมีความคงทนสูง ไม่สึกกร่อนไปตามกาลเวลา ไม่ทำปฏิกิริยาเคมีง่าย ทนต่อการกัดกร่อนของกรดและด่าง ไม่ขึ้นสนิม ไม่หมอง มีความเหนียวสูง สามารถดัดโค้ง ดึง รีด ยืด หลอม หรือตีเป็นแผ่นบางๆ ได้ง่ายโดยไม่แตกหัก

3) ความหายาก ทองคำเป็นแร่ที่หายากมาก การสำรวจ การทำเหมืองแร่ และการแต่งแร่ ล้วนแต่เป็นกระบวนการ ที่ต้องใช้บุคลากรที่มีความชำนาญหลายด้าน ใช้ต้นทุนสูง และใช้เทคโนโลยีขั้นสูง จึงทำให้ทองคำมีราคาสูง

4) การนำกลับมาใช้ประโยชน์ ทองคำเป็นแร่ที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาล ทองคำที่นำมาใช้เป็นเครื่องประดับ เป็นส่วนประกอบของแผงวงจรอิเล็กทรอนิกส์ หรือเป็นส่วนประกอบในวัตถุอื่นๆ สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก โดยกระบวนการหลอม การแยกสกัดให้ได้ทองคำบริสุทธิ์ และนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้งตามที่ต้องการ

ในปัจจุบันการกำหนดคุณภาพของทองคำยังคงใช้ความบริสุทธิ์ของทองคำในการบ่งบอกคุณภาพของทองคำ โดยการคิดเนื้อทองเป็น “กะรัต” ทองคำบริสุทธิ์ หมายถึง ทองคำ

⁵⁷ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. *ทองคำ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=36&chap=4&page=f36-4-infodetail03.html>. [2561, 20 พฤษภาคม].

ที่มีเนื้อทอง 99.99 เปอร์เซ็นต์หรือมากกว่านั้น หรือเรียกกันว่าทองร้อยเปอร์เซ็นต์หรือเรียกกัน
ในระบบสากลว่าทอง 24 กระรัต ทองซึ่งมีเกณฑ์การบ่งบอกคุณภาพของเนื้อทองโดยบ่งบอก
ความบริสุทธิ์เป็นกระรัตมีชื่อเรียกว่า “ทองเค” ทองคำบริสุทธิ์ไม่มีโลหะหรือสารอื่นเจือปนอยู่
เป็นทอง 24 กระรัต หากมีความบริสุทธิ์ของทองคำลดต่ำลงมา ก็แสดงว่ามีโลหะอื่นเจือปนมากขึ้น
ตามส่วน เช่น ทอง 14 กระรัต หมายถึง ทองที่มีเนื้อทองบริสุทธิ์ 14 ส่วน และมีโลหะอื่นเจือปน 10 ส่วน
เป็นต้น ทองประเภทนี้บางที่เรียกว่า “ทองนอก” ซึ่งส่วนมากนิยมนำมาทำเป็นเครื่องประดับ
เพชรพลอยต่างๆ ในอุตสาหกรรมอัญมณี⁵⁸

กระรัต	สัญลักษณ์	เปอร์เซ็นต์	เจดสีที่ได้	นิยมในประเทศ
24	24K	99.99%	ทอง	สวิตเซอร์แลนด์
23.16	23.16 K	96.5%	ทองที่เหลืองเข้มกำลังดี	ไทย
22	22K	91.7%	เหลืองทอง	อินเดีย
21	21K	84.5%	เหลืองทอง	กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง
18	18K	75%	เหลืองขาว	อิตาลี, ฝรั่งเศส, ญี่ปุ่น
14	14K	58.3%	เหลืองขาว	สหรัฐอเมริกา, อังกฤษ
10	10K	41.6%	เหลือง	สหรัฐอเมริกา
9	9K	37.5%	เหลืองปนเขียว	อังกฤษ
8	8K	33.3%	เหลืองซีด	เยอรมนี

ตาราง เกณฑ์การบ่งบอกคุณภาพของเนื้อทองตามความบริสุทธิ์

ทองคำเป็นที่นิยมในการเลือกซื้อเนื่องจากมีข้อดี⁵⁹ ดังนี้

ประการแรก เป็นรูปแบบการออมที่มีความปลอดภัย อันเป็นผลมาจากการที่ราคา
ทองคำไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หรือการเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง
หรือการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ตลอดจนผลประโยชน์ของชาติใดบริษัทหนึ่ง ทำให้
ทองคำเป็นที่นิยมของนักลงทุนในยามที่เกิดสงครามหรือเหตุการณ์ก่อการร้าย ส่งผลให้ในช่วงเวลา
ดังกล่าวราคาทองคำในตลาดโลกมักจะปรับตัวสูงขึ้น

⁵⁸ สมาคมค้าทองคำ. *คุณสมบัติและประโยชน์ของทองคำ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.goldtraders.or.th/PageView.aspx?page=5> [2561, 20 พฤษภาคม].

⁵⁹ สมาคมค้าทองคำ. *ทองคำ...อีกทางเลือกในการออมที่ไม่ควรมองข้าม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.goldtraders.or.th/ArticleView.aspx?gp=2&id=11> [2561, 20 พฤษภาคม].

ประการที่สอง มีราคาซื้อขายที่ประกาศให้ทราบอย่างแน่ชัดในแต่ละวัน ทั้งนี้สมาคมค้าทองคำได้มีการประกาศราคาซื้อขายทองคำ ทั้งทองคำแท่ง และทองรูปพรรณในช่วงเช้าของแต่ละวัน (ประมาณ 9.30 น.) โดยราคาที่ได้จะเป็นราคาที่อ้างอิงจากราคาทองคำในตลาดโลก ซึ่งอยู่ในรูปดอลลาร์สหรัฐ/ออนซ์ และนำมาแปลงให้อยู่ในรูปเงินบาท ตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันดังกล่าว⁶⁰ เพื่อให้ร้านค้าทองในประเทศนำไปใช้เป็นราคามาตรฐานในการซื้อขาย ณ วันนั้น การที่มีราคากำหนดไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นการขจัดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาทองคำในระหว่างวัน

ประการที่สาม เป็นการรักษาความมั่นคงให้กับผู้ถือครองในระยะยาว ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้ทำการเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นของราคาทองคำกับอัตราเงินเฟ้อ ในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา โดยได้คำนวณดัชนีราคาทองคำ จากราคาทองคำโดยเฉลี่ยในแต่ละเดือน และกำหนดให้ปี 1999 เป็นปีฐานเปรียบเทียบกับดัชนีราคาผู้บริโภคในช่วงเวลาดังกล่าวแล้วพบว่า การเพิ่มขึ้นของราคาทองคำมีมากกว่าการเพิ่มขึ้นของอัตราเงินเฟ้อ ยกเว้นในช่วงกลางปี 1999 ซึ่งราคาทองคำได้ปรับตัวลดลงตามทิศทางของราคาทองคำในตลาดโลกในขณะนั้น ซึ่งได้ลดลงสู่ระดับสูงสุดในรอบ 20 ปี จากการเพิ่มขึ้นของปริมาณทองในตลาดโลกที่ผลิตได้จากเหมืองต่างๆ ประกอบกับการที่ธนาคารกลางของประเทศต่างๆ ในยุโรปหลายประเทศ เช่น อังกฤษ, เบลเยียม, เนเธอร์แลนด์ และ สวิตเซอร์แลนด์ ได้ขายทุนสำรองในรูปทองคำที่ตนเองถือครองอยู่ออกมาอย่างมาก

ประการที่สี่ มีสภาพคล่องสูง ทองคำมีสภาพคล่องสูงกว่าแร่โลหะอื่นๆ ทั่วไป เนื่องจากทองคำ ทั้งทองคำแท่ง และทองรูปพรรณสามารถนำไปขายเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่าย ผ่านทางร้านค้าทองทั่วไปในราคารับซื้อซึ่งได้กำหนดไว้ในแต่ละวัน

ประการที่ห้า มีความเป็นอิสระจากผลตอบแทนของหลักทรัพย์ประเภทอื่นๆ ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้ทำการคำนวณหาความสัมพันธ์ของผลตอบแทนที่ได้จากทองคำกับหุ้น พันธบัตร และเงินฝากธนาคารพาณิชย์ในแต่ละเดือนตลอดช่วง 6 ปีที่ผ่านมา โดยพบว่า มีค่าความสัมพันธ์ต่อกันอยู่ในระดับต่ำ โดยค่าความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนจากการซื้อทองคำ กับการซื้อหุ้น (SET Index) อยู่ที่ -0.04 , ผลตอบแทนจากทองคำกับพันธบัตร (Thai BDC Total Return Gov. Bond Index) อยู่ที่ 0.045 และผลตอบแทนจากทองคำกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก โดยเฉลี่ยทุกประเภทของธนาคารพาณิชย์ (Weighted Average Deposit rates) อยู่ที่ 0.03 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของราคาทองคำมีการเคลื่อนไหวเป็นอิสระจากผลตอบแทน

⁶⁰ เช่น ราคาในตลาดโลกอยู่ที่ 1,200 ดอลลาร์สหรัฐ/ออนซ์ นำไปคูณกับอัตราแลกเปลี่ยนในวันดังกล่าว เช่น อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เท่ากับ 33 บาท/ดอลลาร์สหรัฐ ราคาทองเท่ากับ 39,600 บาท/ออนซ์ (น้ำหนักทอง 1 ออนซ์ เท่ากับ 2.04 บาท) นำไปหาร 2.04 จะได้ราคาทองคำ เท่ากับ 19,411.76 บาท/ออนซ์

ของหลักทรัพย์ประเภทต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ทองคำเป็นอีกทางเลือกในการลงทุนแทนที่การลงทุนในหุ้น หรือ ตราสารหนี้ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง คือการซื้อทองคำถือเป็นการช่วยกระจายความเสี่ยงในการลงทุนยามที่คาดว่าอัตราผลตอบแทนจากตลาดหุ้นหรือ ราคาพันธบัตรมีแนวโน้มจะปรับตัวลดลง

นอกจากนี้ ทองคำยังมีข้อได้เปรียบหลายประการ กล่าวคือ

1) ต้นทุนในการเก็บรักษา เนื่องจากการตกลงซื้อขายทองคำจะมีการแลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้นจริง แตกต่างจากการลงทุนในหุ้น ที่ไม่จำเป็นจะต้องมีการแลกเปลี่ยนจริงเกิดขึ้นก็ได้ เนื่องจากนักลงทุนสามารถนำไปฝากไว้ที่ศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วบริษัทผู้ออกหลักทรัพย์นั้นๆ มักจะเปิดบัญชีไว้กับศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ถือหลักทรัพย์ในการซื้อขายหลักทรัพย์ และลดปัญหาเรื่องใบหลักทรัพย์สูญหาย ชำรุดหรือปลอมแปลง ในขณะที่การซื้อทองคำผู้ซื้อจะต้องรับผิดชอบในการเก็บรักษาเอง หรือหากเกรงการสูญหาย หรือลักขโมยก็สามารถนำไปฝากไว้กับธนาคารซึ่งจะต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเก็บรักษาให้กับธนาคาร

2) ส่วนต่างของราคาซื้อขาย โดยปกติแล้ว ราคารับซื้อและราคาขายของทองคำแท่งจะมีส่วนต่างอยู่ที่ประมาณ 100 บาท โดยราคาขายจะสูงกว่าราคารับซื้อ ส่วนการขายทองคำรูปพรรณ นั้น ร้านค้าทองคำจะบวกเพิ่มค่ากำเหน็จไปในราคาขายด้วย ซึ่งแต่ละร้านจะมีการคิดค่ากำเหน็จที่ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับแบบและน้ำหนักของทองคำ แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ที่ประมาณ 200 บาทขึ้นไปต่อเส้น นอกจากนั้น ในการรับซื้อทองคำจะมีการหักค่าเสื่อมจากราคาทองรูปพรรณที่รับซื้อ อีกด้วย

3) การถือครองทองคำไม่ได้มีการระบุกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของอย่างชัดเจน ทำให้มีความเสี่ยงจากการถูกลักขโมยและนำไปขายต่อได้ แตกต่างกับการซื้อพันธบัตรที่ต้องมีการระบุชื่อเจ้าของกรรมสิทธิ์ในพันธบัตร หรือ การซื้อหุ้นที่จะต้องมีการเปิดบัญชีซื้อขายกับโบรกเกอร์ ทำให้การแอบอ้างความเป็นเจ้าของในหลักทรัพย์ทำได้ยาก⁶¹

เมื่อพิจารณาจากสถิติมูลค่าอัญมณีและทองคำ ที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินดำเนินการยึดหรืออายัด⁶² ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ามีมูลค่าที่สูงพอสมควร

⁶¹ วีระ ชีรภัทร, (2549). *คุยเฟื่องเรื่องทอง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรนิน, หน้า 11-13.

⁶² สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน. *ตรวจสอบข้อมูลคำสั่งยึด/อายัด*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.amlo.go.th/index.php/th/2016-04-20-14-41-30>. [2561, 25 พฤษภาคม].

ปี	มูลค่า/บาท (ตามราคาประเมิน)
2556	141,167,290.95
2557	153,358,353.70
2558	178,467,914.70
2559	189,106,330.70
2560	200,992,825.70

ที่มา: รายงานประจำปี ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

ประกอบกับการพิจารณาข้อมูลจากประกาศสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เรื่อง ขยายทอดตลาดทรัพย์สิน⁶³ เพื่อดูแนวโน้มของอัญมณีและทองคำประเภทใดบ้าง ที่อาชญากรนิยมใช้ในการฟอกเงิน พบว่า

ปี	ประเภทของอัญมณีและทองคำ	จำนวน (รายการ)
2559	- ทองรูปพรรณ	79
	- ทองรูปพรรณพร้อมพระเลี่ยมทอง	7
	- พระ/เหรียญเลี่ยมทอง	6
	- เครื่องประดับทองคำฝังเพชร	14
	- นาฬิกาข้อมือฝังเพชร	7
	- เครื่องประดับด้วยอัญมณี เช่น พลอยทับทิม	8
	- เครื่องประดับทองคำ 90%	8
	- เครื่องประดับทองคำ 75%	1
	- เครื่องประดับทองคำ 70%	2
	- หยก/มรกต	5
	- หินสีม่วง	8
	- เครื่องประดับเงิน	2

⁶³ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน. ขยายทอดตลาดทรัพย์สิน. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.amlo.go.th/index.php/th/2016-04-24-08-47-18/2016-04-24-08-48-21>. [2561, 25 พฤษภาคม].

ปี	ประเภทของอัญมณีและทองคำ	จำนวน (รายการ)
2560	<ul style="list-style-type: none"> - ทองรูปพรรณ - ทองรูปพรรณพร้อมพระเลี่ยมทอง - ทองคำแท่ง - พระ/เหรียญเลี่ยมทอง - เครื่องประดับทองคำฝังเพชร - นาฬิกาข้อมือฝังเพชร - เครื่องประดับด้วยอัญมณี เช่น พลอยทับทิม ไพลิน นุสราคัม - เครื่องประดับทองเค 90% - เครื่องประดับทองเค 75% - หยก - เครื่องประดับนาฬิกา - นิล/คริสตัล 	<ul style="list-style-type: none"> 312 16 8 149 21 2 61 5 5 1 4 2
1 ม.ค. 2561 – 26 ก.ค. 2561	<ul style="list-style-type: none"> - ทองรูปพรรณ - ทองรูปพรรณพร้อมพระเลี่ยมทอง - ทองคำแท่ง - พระ/เหรียญเลี่ยมทอง - เครื่องประดับทองคำฝังเพชร - นาฬิกาข้อมือฝังเพชร - เครื่องประดับด้วยอัญมณี เช่น พลอยทับทิม ไพลิน นุสราคัม - เครื่องประดับทองเค 90% - เครื่องประดับทองเค 75% - หยก/มรกต - เครื่องประดับนาฬิกา 	<ul style="list-style-type: none"> 164 16 18 81 40 3 21 1 1 4 1

ที่มา: ประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สิน ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

จากสถิติมูลค่าอัญมณีและทองคำ ที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ดำเนินการยึดหรืออายัด ประกอบกับข้อมูลการขายทอดตลาดทรัพย์สินดังกล่าว พบว่าอาชญากร นิยมนำเงินที่ได้จากการกระทำผิดกฎหมาย ไปซื้อทองรูปพรรณ ทองคำแท่ง และอัญมณี ประเภท

เพชร พลอย เพราะมีมูลค่าสูง มีขนาดเล็ก และง่ายต่อการนำติดตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้โดยง่าย เนื่องจากมีร้านค้าประเภทนี้กระจายทั่วไปและมีเป็นจำนวนมาก การซื้อขายดำเนินการได้สะดวก รวดเร็ว และหน่วยงานกำกับดูแลไม่อาจตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง จึงเป็นสาเหตุให้ผู้ประกอบอาชีพค้าอัญมณีหรือทองคำถูกใช้เป็นช่องทางในการฟอกเงิน

2.5 แนวคิดการกำกับดูแลนิติบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าอัญมณีและทองคำตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

2.5.1 แนวคิดการควบคุมการฟอกเงินในธุรกิจค้าอัญมณีและทองคำ

โดยที่อัญมณีและทองคำเป็นสิ่งที่มียุคค่าในทางเศรษฐกิจ มีขนาดเล็ก และง่ายต่อการนำติดตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายไม่ว่าที่แห่งใดในโลก จึงเป็นสาเหตุให้บรรดาอาชญากรใช้อัญมณีและทองคำเป็นเครื่องมือในการฟอกเงิน สำหรับคุณสมบัติเฉพาะหลายประการที่อัญมณีหรือทองคำเอื้ออำนวยให้อาชญากรใช้เป็นช่องทางฟอกเงิน และซ่อนทรัพย์สิน คือ มีขนาดเล็กและมีมูลค่าสูง ซุกซ่อน นำพาได้ง่าย ครอบครองและซื้อขายโดยไม่มีข้อจำกัดหรือไม่ต้องมีใบอนุญาต และแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้สะดวก รวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัญมณีประเภทเพชรที่เกี่ยวข้องกับการฟอกเงิน บางส่วนค้าขายในตลาดมืดซึ่งเป็นเพชรที่มาจากกรร้าวไหลหรือโจรกรรมจากผู้ผลิต รวมทั้งจากแหล่งผู้ผลิตที่ถูกสหประชาชาติคว่ำบาตรในคองโก ไลบีเรีย และเซียร์ราลีโอน เพราะเป็นเหตุให้การสู้รบระหว่างฝ่ายกบฏกับรัฐบาลของประเทศดังกล่าวยืดเยื้อ เรียกว่า Blood Diamond⁶⁴ หน่วยงานต่อต้านการฟอกเงินหลายประเทศพบหลักฐานการฟอกเงินผ่านการค้าเพชรหลายรูปแบบ วิธีที่ง่ายและพบมากที่สุดคือ การนำรายได้ผิดกฎหมายไปซื้อเพชรโดยตรง ส่วนที่สลับซับซ้อนมากขึ้นจะใช้วิธีการต่างๆ เป็นการบังหน้าอีกหลายชั้น อย่างไรก็ตาม การฟอกเงินผ่านการค้าเพชรยังมีข้อจำกัด เนื่องจากวงการค้าเพชรของโลกมีศูนย์กลางการผลิตไม่มาก เช่น แอฟริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และภาคตะวันออกในรัสเซีย เช่นเดียวกับศูนย์กลางการค้าซึ่งจำกัดไม่กี่แห่ง เช่น แอนเวิร์ป เบลเยียม อิสราเอล และนิวยอร์ก

ในรายงานของ FATF ได้ยกตัวอย่างของการฟอกเงินโดยการทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัญมณีและทองคำไว้ดังนี้

1) หน่วยงานต่อต้านการฟอกเงินของประเทศ y รายงานธุรกรรมต้องสงสัยของบริษัท abc ซึ่งจดทะเบียนสำนักงานใหญ่ในศูนย์กลางการเงินนอกถิ่น และแจ้งว่าทำธุรกิจหลายประเภทรวมถึง

⁶⁴ Encyclopaedia Britannica. *Blood Diamond*. (Online). Available: <https://www.britannica.com/topic/blood-diamond>. [2018, 25 May].

การค้าเพชร บริษัท abc เปิดบัญชีเงินฝากในสถาบันการเงินของประเทศ y ซึ่งมีเงินตราต่างประเทศจำนวนมากโอนเข้ามาจากภายนอกประเทศ เงินดังกล่าวจะถอนเป็นเงินสดครั้งละมากๆ อย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารของบริษัทค้าเพชรอีกแห่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ความถี่และมูลค่าของการโอนเงินดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการทำธุรกิจ ทำให้ทางการสืบสวนขยายผลพบว่าบัญชีของบริษัท abc ดังกล่าวเป็นเพียงเครื่องมือในการส่งผ่านเงินเพื่อปิดบังที่มาที่ไปที่แท้จริง

2) หน่วยงานต่อต้านการฟอกเงินของประเทศ F ได้รับรายงานธุรกรรมน่าสงสัยจากธนาคารแห่งหนึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล 2 คน และบริษัท 1 แห่ง (บริษัท A) ที่ทำธุรกิจค้าเพชรและเปิดบัญชีกับธนาคารดังกล่าว โดยในช่วง 2-3 เดือน จะมีเงินจำนวนมากทั้งโอนเข้าออกจากบัญชีของบุคคลและบริษัท จากการสืบสวนพบว่าบัญชีธนาคารของบริษัท A ได้รับเงินดอลลาร์สหรัฐจำนวนมากมาจากธุรกิจค้าเพชรอีกแห่งหนึ่ง แล้วมีการโอนเงินออกไปปลายทางที่ตะวันออกกลางในบัญชีของนาย B ชาวยุโรปซึ่งเกิดในแอฟริกา แต่ตั้งถิ่นฐานในตะวันออกกลาง หนึ่งในผู้บริหารของบริษัท A เป็นพลเมืองของประเทศ F ตั้งถิ่นฐานในแอฟริกาและเปิดบัญชีไว้ในประเทศ F ซึ่งมีการโอนเงินและรับเงินจากต่างประเทศหลายแห่ง เช่น ยุโรป แอฟริกา อเมริกาเหนือ และตะวันออกกลาง กรณีมีการโอนเงินจากต่างประเทศเข้าบัญชีผู้บริหารข้างต้นจะเป็นการโอนเงินดอลลาร์สหรัฐ จากนั้นจะแลกเปลี่ยนเป็นเงินสกุลท้องถิ่น แล้วแยกส่งต่อไปยังต่างประเทศส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งโอนเข้าบัญชีผู้บริหารดังกล่าวกับภรรยา ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว ดำรงประเทศ F กำลังสืบสวนว่าเกี่ยวข้องกับการค้าเพชรนอกกฎหมายจากแอฟริกาหรือไม่ บริษัท A ที่อ้างว่าทำธุรกิจค้าเพชร โอนเงินเข้าบัญชี นาย B ในตะวันออกกลางบ่อยครั้ง จากการสืบสวนต้องสงสัยว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มก่อการร้ายลักลอบซื้อเพชรผิดกฎหมายจากกลุ่มกบฏในแอฟริกา แล้วลักลอบนำเข้าประเทศ F ก่อนขายต่อให้ธุรกิจค้าเพชรอื่นๆ แล้วรวบรวมเงินที่ได้ส่งไปยังตะวันออกกลาง ส่วนวิธีการฟอกเงินผ่านการซื้อขายทองคำที่ง่ายที่สุดและพบมากที่สุดคือใช้เงินที่ได้มาจากธุรกิจที่ผิดกฎหมายซื้อทองคำโดยตรง โดยมักใช้เงินสดซื้อครั้งละไม่มากเพื่อไม่ให้เป็นที่สังเกต แต่ซื้อบ่อยครั้งจนกว่าจะได้มูลค่าที่ต้องการ ส่วนวิธีที่ซับซ้อนขึ้นจะใช้การสั่งซื้อทองคำเป็นฉากบังหน้าในการฟอกเงินอีกชั้นหนึ่ง โดยแจ้งเท็จใบกำกับสินค้าในการสั่งซื้อขาย แต่มิได้มีการส่งมอบทองคำกันจริงๆ ทั้งนี้ กลุ่มผู้ก่อการร้ายในต่างประเทศมักนิยมส่งเงินไปสนับสนุนการก่อการร้ายในลักษณะของอัญมณีและทองคำ ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรปดำเนินการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ควบคุมการทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัญมณีและทองคำ เพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและสกัดกั้นมิให้มีการนำเงินหรือทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดไปฟอก และนำเงินหรือทรัพย์สินที่ฟอกไปใช้กระทำความผิดอาญาต่อไป

2.5.2 ปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดการฟอกเงินในธุรกิจค้าอัญมณีและทองคำ

1) อัญมณีและทองคำเป็นสิ่งที่มีความ และมีขนาดเล็ก สามารถพกพาเคลื่อนที่ไปได้ง่าย โดยเฉพาะอัญมณีและทองคำในรูปของเครื่องประดับ

2) ผู้ประกอบอาชีพค้าอัญมณีและทองคำมีเป็นจำนวนมากและส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดเล็ก ซึ่งข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2560 จากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า พบว่า นิติบุคคลที่ประกอบการขายปลีกเครื่องประดับ (หมวดธุรกิจ 47732 ประกอบด้วย การขายปลีกเครื่องเพชรพลอย การขายทอง นาก เงิน เพชร พลอย และอัญมณีอื่น การขายเครื่องประดับกาย การขายอัญมณีหรือเครื่องประดับซึ่งประดับด้วยอัญมณี) มีจำนวนทั้งสิ้น 6,025 ราย⁶⁵

3) ลักษณะของการทำธุรกรรม หรือการซื้อขายอัญมณีและทองคำ ที่เอื้อต่อการไม่ระบุตัวตน (Anonymity) และมีการใช้ตัวแทนทำธุรกรรม⁶⁶

4) อัญมณีและทองคำ มีสภาพคล่องในการเปลี่ยนเป็นเงินสด และการโอนเปลี่ยนมือที่ค่อนข้างสูง⁶⁷

5) มีช่องทางการให้บริการแบบออนไลน์ (แบบไม่พบหน้า)⁶⁸

6) มีการส่งออกและนำเข้าอัญมณีและทองคำ โดยส่วนหนึ่งเป็นการทำธุรกรรม หรือทำการซื้อขายแบบไม่พบหน้า⁶⁹

7) ถึงแม้มีกฎหมายควบคุมการทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัญมณีและทองคำก็ตาม แต่เนื่องจากมีร้านค้าประเภทนี้กระจายทั่วไปเป็นจำนวนมาก ทำให้หน่วยงานรัฐที่กำกับดูแลไม่อาจตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง

8) การค้าอัญมณีและทองคำ สามารถทำได้ง่าย ทำให้เป็นแหล่งสำหรับการฟอกเงิน

2.5.3 ลักษณะของการฟอกเงินในธุรกิจการค้าอัญมณีและทองคำ

เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน โดยการนำเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐานไปซื้อทรัพย์สินมีค่า เช่น

⁶⁵ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. *ระบบคลังข้อมูลธุรกิจ*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://datawarehouse.dbd.go.th/bdw/business/detail/1.html>. [2561, 30 สิงหาคม].

⁶⁶ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ร่วมกับศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บางเขน). งานสัมมนา “โครงการจัดทำการศึกษาประเมินความเสี่ยงรายภาคธุรกิจ (Sector Risk Assessment: SRA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ภาคธุรกิจและผู้ประกอบอาชีพที่มีใช้สถาบันการเงิน”. วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2561. หน้า 19.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

- 1) ซื้อขายแลกเปลี่ยนในร้านค้าอัญมณีและทองคำ แล้วนำไปขายต่อเพื่อเปลี่ยนเป็นเงินสด
- 2) การแปรสภาพทองคำ โดยการนำทองคำแท่งไปหลอมเปลี่ยนเป็นทองรูปพรรณ ในรูปแบบของเครื่องประดับ
- 3) การส่งอัญมณีหรือทองคำออกต่างประเทศ
- 4) การฟอกเงินโดยใช้ชื่อบุคคลที่คุ้นเคยและว่าจ้างบุคคลนั้น เพื่อไปซื้ออัญมณีและทองคำ
- 5) ใช้เครื่องมือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ร่วมกับใช้บุคคลอื่นเพื่อโยกย้ายทรัพย์สินให้เกิดความซับซ้อน เช่น การซื้ออัญมณีหรือทองคำให้เครื่องมือถือครองแทน
- 6) การฟอกเงินโดยจัดตั้งบริษัทบังหน้า เช่น เปิดร้านขายอัญมณีหรือทองคำ เป็นต้น ขบวนการฟอกเงินนิยมใช้วิธีการนี้กันมาก เนื่องจากต้องการนำเงินที่ฟอกได้ไปลงทุนต่อ แต่เป็นการลงทุนที่ไม่ต้องการหวังผลกำไรเป็นหลัก
- 7) การฟอกเงินโดยปกปิดเก็บซ่อนด้วยวิธีดั้งเดิม เช่น การซื้ออัญมณีหรือทองคำ มาเก็บไว้ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากอาชญากรได้ฟอกเงินผ่านนิติบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าอัญมณีและทองคำ เป็นจำนวนมากขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและสกัดกั้นมิให้มีการนำเงินที่ได้จากการกระทำความผิดไปฟอก จึงได้มีการกำหนดกฎหมายเพื่อควบคุมการทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัญมณีและทองคำ โดยการกำหนดให้นิติบุคคลที่ประกอบอาชีพดังกล่าวมีหน้าที่รายงานการทำธุรกรรม การจัดให้ลูกค้าแสดงตน การตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้า และการเก็บรักษาเอกสาร ทั้งนี้ เพื่อช่วยหน่วยงานของรัฐในการตรวจสอบการทำธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัยเบื้องต้น และรายงานให้หน่วยงานของรัฐทราบเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ธุรกรรมนั้นต่อไป